

BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2016/1

Kálló Péter felvétele

TARTALOM

◀ Hónapokig karácsony!	2
<i>Szántó András</i>	
ÉTKEZÉSI ÍRÓ	
Se lát, se hal	5
<i>Jolsvai András</i>	
PIRKADAT	
◀ Post(a) modern	6
<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
TERESEDÉS	
Épületes enteriőr	8
<i>Csontó Sándor</i>	
ÁTÉRTELMEZÉS ALATT	
Töredékek, narratívák, interpretációk: a közelmúlt építészetének kutatása	10
<i>Somogyi Krisztina</i>	
TÉRKÉPKÉP	
◀ A Wodianer a Duna mellett	14
<i>Holló Szilvia Andrea</i>	
FÉNYYIRDA	
Titkos udvarok	16
<i>Sebestyén László fotósorozata</i>	
Simplicissimus Budapestje	18
A Bethesda százötven éve	20
<i>Millisits Máté</i>	
Tarján Vili babérkoszorúja	23
<i>Saly Noémi</i>	
G. István László: Kifehéredett	26
Alapmű a lebontott pesti óvárosról	26
<i>Török András</i>	
◀ Évszázados tradíciók	28
A művészet forradalma	28
Modern szerelem a BFZ -vel	29
Elöl semmi	29
<i>Zappe László</i>	
A BUDAPEST 2015. évi tartalomjegyzéke és mutatója	30

BUDAPEST? Mindig adódik valami izgalom...

Alul víz, fölül ég, közötté hídpillér. Alul föld, fölül ég, közötté óriáskerék. Alul hegy, fölül ég, közötté szobor, bástya, tér; alul a város, fölötté az ég. Közötté a fekete ember esernyőt bont, végigsétál a gerincen, egyik láb, és a másik, olykor frakkon billenti a szél. Madarak dúltan vartyognak: már a légtér sem a régi; fölül a föld, alatta az ég.

Az esernyős sem a korzón sétál, jobban tetszik neki a lég, ahonnan talán az egész most kezdődött új esztendőbe is mindenestül beelátni. Fönről nézve minden más; zsongás és köd üli a tájat, néhol kipislant a zöld. Odalenn csetledező hangyák rázzák öklüket, dudák ordítják világba sérelmeiket. Gyalogos repül, autós dögög, aktatás-kás koldul, kufár adakozik, öreg, fiatal, fiú lány, kés villan, nyak szisszen, kiürült a pénzeszsák, de leginkább a bugyelláris. Sohasem rejtett drágakövet.

Díszlet fönről a város, új ruhában kényeskedve mutogatja magát, harácsolja a rajongókat, nekik él, nekik ad, eteti vendégeit, és közben altatja az övéit: egyszer, majd ti is kaptok, csak legyen időtök kívánni... Csodapaloták élednek, sínek tekerődznek, befektető, kifektető megtalálja számítását, az elprivatizált bérházi lépcsőházakban csorba stukkó rothad. A retro-lakó örül, hogy haladékat kapott, maradhat szűkös cellájában, a reggelt a történelem peremén kezdi.

A nevenincs ember fürgén kúszik egyre magasabbra. Fönről nézve hatalmas az élet. Hideg kockázat a korlátlan szabadság és a kiemelkedés ára. Kötél, karabiner, nyolcas csomó ezúttal nem játszik, lényeges szempont, hogy aznap eső- vagy napernyő segíti-e majd az egyensúlyozásban. A szabadon mászás közben átélheti mindazt, ami civilben nem adatik meg, ugyanakkor nem érdekelheti más, kizárólag a saját törvénye, a pontos teljesítés; ha nem, zuhanás vissza oda, ahonnan jött. Drónok és fotólencsék harcolnak a legjobb helyekért, amikor dokumentálják az eseményt, ahogy az extrém urbexnek hódoló (urbain explorer, urbain climbing, free soloing) a bőrért viszi a magasba.

A stáb mindezt hivatalosan teszi. Eddig mindössze egyetlen templom nem kívánt statisztálni a szenzációs kísérlethez. A projektet szelíden átírányította az Erzsébet híd vagy a Gellért-hegy tetejére. A fekete esernyős ott is megállta a helyét, a talpalatnyi szoborfőn betartva a második szabályt: „csak fotókat vigyél magaddal, és csak lábnyomokat hagyj magad után”. A képek önálló életet kezdenek aztán, osztódással járnak be az étert, messzi tájak lakói csodálják, micsoda egy hely lehet, ahol olykor helyet cserél a föld és az ég.

A földönfutó lakosság ámulva bámulja a mutatványt, ők odalenn formálgatják a lábnyomokat. Napról napra újraindul a gépezet, órákká dagadnak a percek, telnek a hónapok, miközben ébren álmodik a nép: alul ég, fölül föld, alul ég, fölül hegy, közötté szobor, bástya, tér; alul az ég, fölötté a város, csikorog az abroncs, amikor befékez a fogaskerék, mire helyreáll a rend: alul a föld, fölötté az ég. Végül az éjszaka megkegyelmez, árnyékat és színt egyformán bekebelez, a fekete öltönyös ember könnyedén átugrik a következő peremre, hasas felhők súrolják a hátát. Ha pillanatra is, de akkor és ott ő a világ ura, nagy levegőt vesz, komótosan széttárja ernyőkarját: 2016. Boldogulj, BUDAPEST!

BUDAPEST

a városlakók folyóirata
Pro Cultura Urbis díj 2007

XXXIX. évfolyam, 1. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945-1947
szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor
IV–XXVI. évfolyam, 1966-1988
szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

**Angelus Róbert, Buza Péter, Csontó Sándor,
Deme Péter, Hidvégi Violetta,
Kirschner Péter, Mezei Gábor,
N. Kósa Judit, Saly Noémi,
Sándor P. Tibor (archív fotó),
Sebestyén László (fotó),
Török András (Simplicissimus Budapestje),
Zeke Gyula**

A BUDAPEST facebook oldalának
szerkesztője:
Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye
a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:
1054 Budapest, Honvéd utca 3.

E-mail: szerk@budapestfolyoirat.hu
Web: <http://www.budapestfolyoirat.hu>

Kiadja

Summa Artium Nonprofit Kft.
Felelős kiadó: Török András
1054 Budapest, Honvéd utca 3.
Telefon: 318-3938, fax: 318-3938

Lapigazgató
Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere
a Városháza Kiadó
kiadóvezető Csomós Miklós
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.
Telefon: 411-5000

Terjesztés:

HÍRVILÁG Press Kft.
Telefon és fax: 411-0491

hirvilag.press@hirvilagpress.com

A folyóirat megjelenését az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:
Pharma Press® Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.
telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:
Publicisztika
(1. oldal)

A hátsó borítón:
Hónapokig karácsony!
(2. oldal)

Hónapokig karácsony!

Szántó András

Közhely: az öröm ünnepe. A vallási hagyomány alapján vált a karácsony boldog családi együttlétek szimbólumává. Hogy aztán az ipari forradalom idején kezdődő termelési-kereskedelmi fellendülés ajándékozási, költekezési szenvedéllyé változtassa. Ennek az ünnepi vásárlási láznak gyötrelmeit immár sok évtizede Budapesten is egyre terjedő elő- és utókinok fokozzák. A Fekete Péntektől az Akciózó Januárig.

képek forrása: a szerző gyűjteménye

Amerikától Magyarországnak (Reklámlap, 1919.)

A filozófusok szerint ajándékot adni szeretneinknek nagyobb öröm, mint kapni. A gyerekek persze még nem olvasták *Konfuciuszt*, így sokkal jobban szeretnek kapni, de talán a felnőtteket is meg lehet lepni olyasmivel, amit már régóta szeretnének, vagy konkrétan nem is tudják, hogy éppen „azt” fogják szeretni.

Christmasology

Jól jelzi a karácsony-szindróma fontosságát, hogy a pszichológián belül világszerte létrejött a „karácsonyológia” (christmasology) tudománya. Természetesen szoros kapcsolatban állva a kereskedelem erőfeszítéseivel, amellyel rá akarják venni az embereket arra, hogy anyagi erejükön felül – például különleges hitelakciókkal – túlvásárolják és -adakozzák magukat. Mert a kereskedőknek ez az egész év legfényesebb időszaka, és az éves forgalmuk jelentős részét az év két hónapjában (november-december) érik el.

Azt hiszem, a Fekete Péntek és más kereskedői ötletek megértéséhez érdemes most mindjárt idézni jeles kutatónk (Szendi Gábor) vonatkozó megállapítását a klasszikus karácsonyi alap-személyiségről: „Szükségesek kellékek: naiv, ártatlan gyermekek, pirosposzsgás nagymama, egymást szemérmesen szerető dolgozó házaspár, sziporkázó hatalmas fa, dió, alma, mogyoró, árvalányhaj, Jézuska, csengettyű, és az »Ó Tannenbaum«. Opcionálisan bájos cica/kutya benézhet az ablakon. Promóciós céljaira a karácsonyt a gazdaság motorjának tekintő kereskedelem is ezt a képet alkalmazza. A tradicionális modellben élők karácsony közeledtével lelkesen kötögetik a zoknikat és sálakat (értéknövelő: az át nem aludt éjszaka), sütik a bejglit és a zserbót. Ezt a modellt leginkább a spirituális és a mártír személyiségűek imádják. (...) Kedvelik még a nárcisztikusok is, ha a Szent Este dicsekedhetően szürreálisra sikerül. A modell fenntartása kíván némi erőlködést, a negédes felszín olykor mély konfliktusokat takar. Cseperedő, nyiladozó értelmű gyermekek szkepszisét letörendő, kétségbeesett szülők zsinórnélküli elektromos Jézuska csengettyűt, esetleg elhullajtott angyalszárnytolat alkalmaznak. A modell hatásosságát jelentősen rontja a szerető rosszul (vagy jól?) időzített sms-e, a Jézuska ajándékon felejtett árcédula, és a sokadik zokni vagy nyakkendő. Vizsgálatunk idején egy tragikus eset is történt: egy férfi az anyósától kapott tizenhatalcadik sálra felakasztotta magát. Búcsúlevelében azt írta, végre megértette, mit vár tőle...”

De vajon mi okozza a karácsonyi sokkot? – A kereskedelem évszázados erőfeszítése arra, hogy kihasználják az emberek alkalmi könnyelműségét és a másoknak való megfelelni akarását. Ehhez minden lehetőséges eszközt kitalálnak – főleg az USA-ban, s az ötletek hamarabb körbefutnak a világon, mint a leggyorsabb járványok (a „piros ruha fehér szakáll” Mikulást is a Coca Cola cég találta fel! – újabban a lilaruhásat pedig a Milka). Természetesen kis hazánk sohasem maradhat ki az áramlatból. A magyarok nagyon hamar megtanulták a nálunk egyébként sohasem hallott Valentin-napot, az eddig csak sülttök formában ismert Halloweent, és most legújabbán a terrortámadások miatt is baljós hangzású Fekete Pénteket.

Fekete Péntek

A horror- és vámpírfilmek erős divatját figyelve érthetővé válik, hogy az eredetileg tragédiákat fedő elnevezés hogyan válhatott vásárlást serkentő fogalommá. A nevet ugyanis már régóta használják az Egyesült Államokban, kezdetét az 1869-es pénzügyi válságra teszik. Újkori felfrissülése a karácsony előtt nagyon megnövekedő forgalomhoz kötődik. A nevet a philadelphiai rendőrség adta a hálaadást követő napnak (a hálaadás az USA-ban november negyedik csütörtökjére, tehát november 23–29 közé esik). Indul a karácsonyi bevásárlószezon, ami hatalmas dugókkal, a belvárosi boltokhoz siető vásárlók miatt tömött járdákkal jár. A média arra céloz a kifejezéssel, hogy a kereskedők ekkor kezdenek a pirosból (a veszteség színe a

régebbi könyvelésekben) átmenni a feketebe (vagyis nyereséget termelni).

Az első modern „Macy’s Thanks Giving Day Parade” óta a karácsonyi bevásárlószezon nem hivatalos kezdetét jelölve a „Black Friday” kifejezés csak az 1960-as években jelent meg. Azóta a karácsonyi felkészülés jóval előbb kezdődik, mint a klasszikus időkben – az üzletek ünnepi díszbe öltöznek, megjelennek a beöltözött nyugdíjasok és diákok a bevásárló utcákon és az áruházakban – a kereskedők pedig hatalmas akciózásba kezdenek.

A városokban – lassan az egész világon – ilyenkor megszokott látvány a nagy leértékeléssel nyitó üzletek előtt órák hosszat várakozó emberek sora. Amikor bejutnak, lerohanják a boltot, mivel a legvonzóbb termékekből rendszerint csak néhány darab van. Mindez időnként sérülést, olykor halált is okoz. (2008-ban – akkor november 28-ára esett a fekete péntek – egy bolti alkalmazottat agyontapostak az egyik New York-i Walmart üvegajtáját az öt órás nyitás előtt percekkel beszakító vásárlók).

A „kényelmesek” januárban tolonganak

Tumultuózus jelenetek Budapesten is előfordulnak egy ideje, főleg az áruházláncok giga-akciói előtt vagy egy elektromos cikket forgalmazó áruház 1992-es nyitási akciójakor (a cég három év múlva tönkrement és eltűnt). Természetesen az emberek mindig is vágytak arra, hogy „jól járjanak” – a hatvanas években órákig álltam sorban a Corvin vagy az Úttörő Áruház bejárá-

tánál a karácsony utáni, januári kiárusításkor (manapság „raktár-kisöprésnek” hívják) a húsz forintos férfiingért, vagy a néhány száz forintért kapható nagyon jó téli dzsekikért.

Egyre hangosabb és nagyobb a karácsony-utalók tábora, akik ugyan nem negligálják az ünnepet, de a tolongást áteszik az ünnepek utánra. Ezt mutatja sok érdekes új jelenség is, például a szállodákban a november holt időszak, szinte csak üzleti utazók a vendégek. A két ünnep között és főként januárban azonban nagy a forgalom, a hotelek sok száz „családi” és „wellness” kedvezményt kínálnak, amelyek egyre népszerűbbek a magyar családok körében is.

A másik új jelenség az ajándékozási szokások változása: az időhiányra hivatkozó, valójában lusta, vagy érzéketlen emberek jelentős hányada egyre inkább pénzt ad szeretteinek, mivel fogalma sincs, hogy a hozzá közel állók minek örülnének. A pénzzel aztán a megörvendezett családtagok az ünnep után, januárban mennek el vásárolni, az összeg még fel is értékelődik, hiszen a hatalmas árcsökkenések miatt többet vehetnek a korábbi értékeknél.

Az üzletek ösztönző ötleteinek nálunk is nagy hagyománya van. Egy óra- és ékszerkereskedő már 1930-ban ajánlotta például a vevőinek: *„A karácsonyi vásár alkalmából van szerencsém b. figyelmét dúsán felszerelt óra és ékszer raktáramra felhívni, melyeket t. cím részére 6 havi részletfizetésre is, a minden tárgyon feltüntetett kirakati árban felajánlom.”*

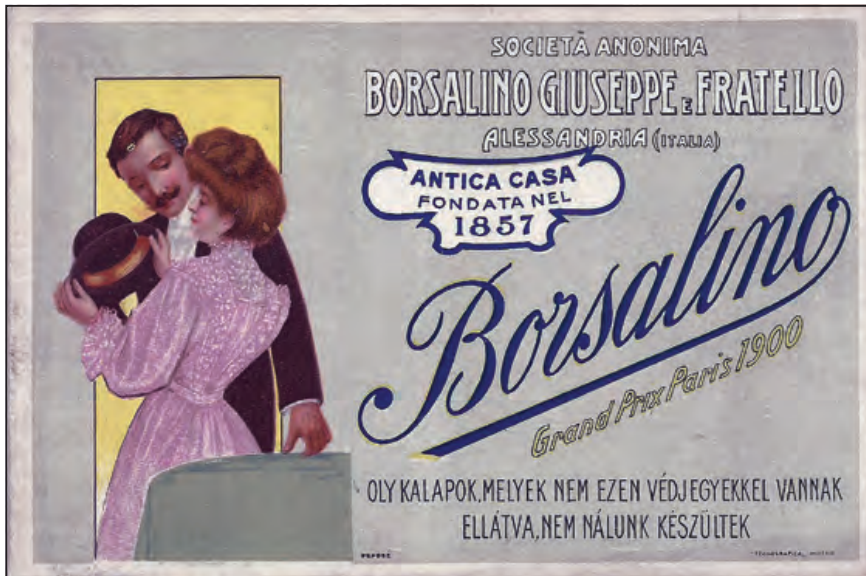
Hasonló ajánlattal jelentkezett egy úri-szabó cég, a Szabó Testvérek (VIII. ker., Sándor utca 32.) 1934-ben. Az ünnepi időszak nagyobb keresletét remélve ajánlják: *„Frakk és szmoking kényelmes folyószámla hitellel mélyen leszállított árban szerezhető be. Kölcsönzöm is méltányos díjazásért.”* A ruhakölcsönzés a báli jelmezeken kívül korábban nem volt divatban Pesten, de az Angliából importált szokás (ott még ma is megszokott a frakk és cylinder kölcsönzés!) hamar meghonosodott.

Megemelt kalapok

Mind az ünnepekhez, mind a forgalom-növelési kereskedői ötletekhez tartozik a DIVAT kérdése, hiszen a hölgyek például – különösen a férjvadászat időszakában – nagyon fontosnak tartották a naprakész megjelenést. Asszonyként pedig már inkább arra koncentráltak, nehogy elmulasszák a kereskedők divatváltási, „raktár-kiürítési” akcióit, amikor az esetleg még évekilg jól

A Bucsiánszky divatüzlet (Üllői út 53.) személyzete várja a vevőket. Reklámjuk szerint termékeik „az egész világ izlését kielégítik” (Képeslap)

Borsalino kalapok magyar reklámja (Képeslap kb. 1908-ból)

mutató és tartós holmikat a korábbi árnál sokkal olcsóbban megvehették.

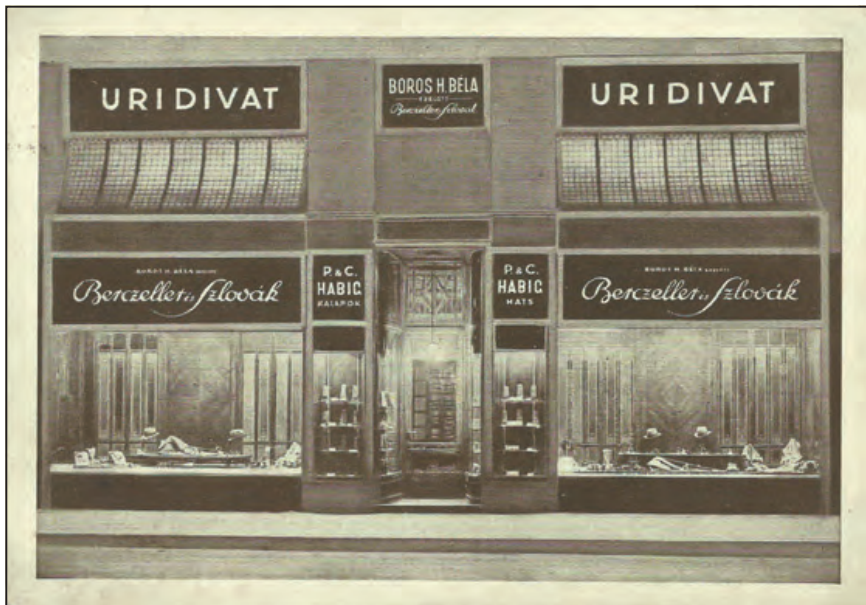
Ezeknek az akcióknak is január a hónapja. „Aki lemarad – kimarad!” hirdették ki a közönségnek a súlyos verdiktet. A két háború közötti korszakban e mellett a fő vásárlásnövelő akció a személyre szóló reklám volt (a régi Budapesten az ilyen célú, s címre küldött levelezőlap általános volt!), továbbá a személyes kiszolgálás és a többletvásárlás honorálása. Mondhatni: a ma szokásos tartalmatlan nagymértékű árleszállítások helyett.

A korabeli divatvilág egyik fő kelléke volt az elegáns kalap a férfiak számára is, nem csupán a hölgyeknek (mára ez teljesen „kiment a divatból”). A férfiak közötti versengés ezen eszköze kiváló ajándéktárgyat

is jelentett, különösen a márkás kalapok magasabb ára miatt. A régi szlogen szerint: „A ruha az alap, de kell hozzá kalap”. A hajdani európai divat kalapügyben Itáliából indult; az egyik legnevesebb diktátoruk a Borsalino cég és márkája volt, mely a 19. század végére Budapestet is meghódította. (A tartós minőséget jelzi, hogy ebből a márkából sohasem tartottak árleszállítást!)

A még ma is meglévő céget Giuseppe Borsalino alapította az 1850-es években. A „Master Joe” becenevű mester Párizsban, később Londonban leste el a különleges minőség titkait. A század végére szinte minden európai fővárosban üzleteket nyitottak, vagy megbízott kereskedőkkel értékesítették a kalapokat. Jelszavuk a mai

Elegáns kalapüzlet a Dorottya u. 5-ben (Képeslap 1933-ból)

Termék-újdonosság karácsonyi reklámja 1940-ből (Reklám-levelezőlap)

napig: „In the past, we created generations of style... today we create the style of the new generations” – ami angolul sokkal jobban hangzik, mint lefordítva. (A múltban stílusok generációit alkottuk. Ma az új generációk stílusát alkotjuk!)

Színes, szagos, web

Egy valódi olasz Borsalino-kalap az ajándékok piacán persze nem sztár már manapság. Egy új, 26 dimenziós és színes-szagos mobiltelefonnak sokkal jobban örül a tinédzser, különösen. ha ő az első az osztályban ilyen ereklyével.

Manapság a játékok és az elektronikai cikkek a legkeresettebbek, így leginkább ezeket akciózzák. Néhány különösen népszerű ketyerét egyesek azért vásárolnak meg ilyenkor a januári nyomott áron, hogy később eladhassák (többnyire az interneten).

Ha már szóba került, ne hagyjuk ki semmiképpen a novembertől februárig tartó bevásárlási hetek természetrajzának ismertetéséből a legnagyobb változás egyre hatásosabb eszközét. A webáruházak forgalma lassan Magyarországon is beéri a hagyományos kereskedelemét; a házhoz szállító cégek bevétele évről-évre nő. Lehet, hogy ez az egyre gyakoribb szokás a végén még elveszi tőlünk az ajándékozás sokszor fanyalgással kezelt, de mégiscsak örömet: a keresgélést, utánajárást és a megfelelő ötlet megtalálását, ami ugyan fárasztó, de ha célba ér – a legnagyobb boldogság! ●

ÉTKEZÉSI ÍRÓ

Se lát, se hal

szöveg: Jolsvai András, fotó: Sebestyén László

Mi, pestiek nem vagyunk valami nagy viszonyban a halakkal, gasztronómice legálábbis nem.

Pedig elvileg folyóparti népek volnánk, olyan helyneveink vannak, hogy Rákos meg Vizafogó, és az éttermeink egy része is őrzi még a régi idők emlékét: halászcárdák, halvendéglők sorakoznak Ujpesttől Csepelig a folyó mellett megállíthatatlanul, miközben ebből a Duna nevű víztömegeből ezeken a tájakon már régen nem lehet egyetlen árva snecit se kiemelni. (Az, hogy a parton itt-ott még mindig felfedezhetünk úgynevezett horgászokat, ne tévesszen meg senkit sem. Ők nem azért ülnek ott, hogy halat fogjanak, hanem azért, hogy ne kelljen otthon ülniük: de ez már egy másik kávéház, ha szabad így kifejezni magam.)

De a főbaj persze nem az, hogy a folyónkban nincs hal, hanem az, hogy mi, pestiek nem is szeretjük a halat. Pedig nemzedékről nemzedékre igyekeznek a fejünkbe verni, hogy mennyire jó dolog az, és mennyire egészséges, aki halat eszik, orvosok nyilatkoznak, és százhusz éves halászokat mutatnak a tévében, akik, mert sok halat fogyasztanak, örökké fog-

nak élni (hacsak az alkohol nem végez a májukkal), és reklámkampányok indulnak, olyan védhetetlen szlogenekkel, hogy „egyen halat, a legjobb falat”, és minden fogyókúra legfőbb sztárja a hal, mindhiába. Mi, pestiek, évtizedek óta ellenállunk a halnak. Aki járt már piacon vagy vásárcsarnokban, láthatta, hogy (leszámítva a Karácsony előtti, minden tekintetben infernalis napokat) a halárusok előtt a kutya sem áll. (Ha már így beleszaladtunk, legfeljebb a macska teszi ezt: a cicák, mint tudjuk, tényleg élnek-halnak a halakért, már az illatuk is megrészegíti őket.)

És az éttermek se járnak sokkal jobban. A halvendéglők is megütnék a bokájukat, ha csak a halakra bázíroznának, s ha nem húzná ki őket a pácból a sok lelkes turista, aki még mindig hungarikumnak tartja azt a két szerencsétlen halételt, melyet a legzordabb évtizedek se tudtak elűzni az étlapokról: a halászlévet meg a rántott pontyot. De azok a pesti vendéglősök, akik tényleg komolyan gondolták a dolgot, elég hamar lehúzhatták a rolót az összes polipjukkal, rákjukkal, csodás tengeri halukkal együtt.

Ugocsa non coronat.

Pedig indulnak újra és újra bizonyos próbálkozások vendéglői szinten is a halvágy széleskörű felkeltésére. Gyerekkoromban az volt az úzus, hogy bizonyos, halra érzékenyebb helyeken külön akváriumban tartották a leendő rántott pontyokat. A vendég kiválaszthatta, hogy a sok úszó áldozat közül melyiket kívánja elfogyasztani, akkor a pincér egy merítőhálójával üldözőbe vette az állatot, és a közönség ovációja közepette kihalászta, majd büszkén elvitte a konyha irányába. Azt persze csak a legnaívabb vendégek hihették, hogy tényleg ugyanaz a hal kerül a tányérjukra tíz perc múlva, melyet az imént távozni láttak.

A kilencvenes években kinyílt a világ, az étlapokon feltűntek a harcsák (ennek is paprikás lett a divatja, melyet ha kellett, ha nem, csuszatésztával tálaltak), a csukák és az angolnák, a süllők és fogasok, de a vendégek többsége úgy járt velük, mint anno a borjúlábbal – bármit fel lehetett tálalni nekik ezen a címen, hiszen azt sem tudták, milyen az íze valójában. Ma meg jönnek a mélytengeri rokonok is, cápák és pangáziuszok, de az egész ugyanolyan szemfényvesztés, mint a Roldó-trükkök hajdan.

Meg aztán, valljuk be őszintén, halat nem lehet elegánsan enni. Akár van halakés, csonttányér, akár nincs. Amikor az ember szájából szálkák lógnak alá, s közben egy-kettő a torkán is akad, nem tud felhőtlenül a partnerére koncentrálni. És az is jól teszi, ha nem a társát, hanem csak a számlát figyeli. Azt is lesz miért. ●

PIRKADAT

Post(a) modern

Horváth Júlia Borbála

A honpolgár egykoron kényelmesen besétált a postahivatalba, és ablakon át bementa, mit üzen közeli- és távolabbi ismerőseinek, majd hetekig, hónapokig várt a viszonzásra. Manapság a népesség munkahelyen, iskolában, strandon, utazás közben vagy akár unaloműzésésként, percek alatt temérdek üzenetet ad-vesz. Hiába azonban bármely elektronikus találmány, a hivatalos intézmények komolyabb ügyekben ragaszkodnak a papírokhoz, azáltal a hús- vér kézbesítőkhöz. Ki-ki örül, vagy bujkál előlük; Árpi végül megadva magát a sorsnak, átáll a másik oldalra.

Jó napot! Hahó, posta! Postaaaa... Van itt-hon valaki? – A zöld sapkás néhány másodpercig elbabirkál a papírjai között. Ritkán csenget kétszer, mert közhely az már önáluk is; pénzt hoz-visz, értesítőt kitölt, dátumot firkant az újrahasznosított cetlire, s állna tovább. *Isteni csoda, hogy megadatott ez nekem...* – hajlonként, munkába menet így áldja szerencsését, s iparkodik, nehogy késsen kezdésnél. *Jó reggeleket...* – parola és pirula, kinek mi jár, a postás bácsik és nénik korán kelnek. Reggel hat tizenötök kezdnek a hivatalban, válogatással sorrendbe foglalják a küldeményeket, egyetlen perc se menjen pocskékba a terepen. Az asztalon külön rekeszbe kerülnek az azonos utca és házszám alá tartozó címhelyek, amelyeket keveredés-mentes technikával (értsd: tejegumival összefogva) a postás zsákjába rejt. *En kiskocsit használok... En plusz oldaltáskát viszek, folyamatosan kiürül az is...* – izlésbeli szabadság, ki hogyan dönt. Külön csoportot képeznek az ajánlott levelek, a tértivevényes küldemények, és a kisebb csomagok; képeslap, távirat, magánlevél elvéve, ha akad a hivatalos tételek között.

Pár hónapja még *Árpi* is a másik oldalon állt, vagyis hol várta a megváltót a havi apanázzsal, hol meg elutasította, amikor kényelmetlen kötelességekre szólította fel. Némi gondolkodási időt kapott ugyanis a sorstól, azzal bepillantást a segélyezett világába. *Ugyan, min kellene már gondolkodni...* – üzent a külvilágnak, egyszerűsmind bántotta belvilágát e méltatlanság, s amikor csöngetett a postás, semmiféle ürüggyel be nem engedte volna. Nem bírta annak az izzadt és izzott embernek a szemébe nézni, aki előtt küldeményei révén évek óta nyitott könyv volt az élete. Leginkább azt szégyellte, hogy irigyeli, de a helyébe nem akart volna lépni. Inkább megvárta, hogy elérkezzék a délután hat óra, addigra a kapualji ládában pihent az értesítő: *jövedelempótló juttatás*. Vagy: *végzés státus megszüntetéséről*. Amikor pedig találkozott, minden alkalommal nyomott neki egy kétszázast a hallgatásért, de tisztán kivehető volt, hogy fizetési napokon egyre több dolog adódik a házbán.

Ekképpen derült fény arra, hogy akik addig égnek emelt orral jöttek-mentek a lépcsőházban, ők sem fényes jelenük okán képzelték be magukat. Némelyikük Árpához hasonlóan, estefelé előmerészkedett barlangjából, s kertek alatt a postahivatalba osont. *Plim... – ting... kétszázharminchármas sorszám... értesítés, kifizetés... kilences ablak...* – A sorállással a való életben érezték magukat, a sietős munkás emberek

között, akiknek kisebb dolguk is nagyobb annál, mint várakozással múlatni az időt. *Plim... – ting... kétszáztizzenhetes sor-szám... tizenhat várakozó ön előtt... – Az ügyfelek türelmetlenül fújtattak, az ablakok között ide-oda cikáztak, s cikizték a dolgozókat a renyhe munkavégzés miatt. Nem igaz, hogy ilyen lassan tud pecsételni... – a bőrkabátos nem kíméli a frissen szabadult középiskolást, aki hanyagul a kiírásra mutat: ezen a munkahelyen gyakor-nok dolgozik. A várakozók befelé bámulnak, csodálják az ifjúság magabiztosságát, majd továbbugranak a témán.*

Micsoda véletlen, szomszéd úr, hogy mindig éppen itt futunk össze... – biccentés amúgy futtában. Bosszantó ez a fülledtség... – morgás orr alól. Nekem nincs időm erre... – (Ugyan kinek van?) – Sorsjegyet? – Az eladó sorban lévő kisasszony nem lehet tekintettel senkire, elvégre ő is jutalékból él; igazán mindegy neki, melyik káposztafej lihegi bele a képébe: nem nyert! – Árpi hazafelé jól kibosszankodja magát: soha többé nem veszek... na, jó a jövő évig... vagyis hétig... – majd átadja kedvenc hajléktalanjának a szokásos havi ötszázast, és alaposan kibeszélik, hogy vessen magára a kormány, az ENSZ és a sóhivatal összes utódintézménye, hogy potyára neveli ki porontyait. Mindezek után bujkálni sincs

értelme, s úgy tűnt, az a legény, aki jövedelempótló napokon, folyosón állva várja a kézbesítőt, sőt: fennhangon megkérdezi: *a segíjft hozta, Janikám?* – csipetnyi szünet – *Azt... –* bólint János, és a kötegni reklámújság, ajándékkupon, kerületi, területi felület, élet- és halálbiztosítás lehetőségével terhelt vállán könnyebbedik a teher.

A kézbesítő kanyala bölcsen kívárta, amíg Árpi megunja, hogy alulnézetből szemléli az életet, s megéri benne a gondolat: *mindegy mi az, csak állás legyen...* – s akkor mosolygott reá Jani postás képében. Aki hozta a hírt: *Postahivatalunkba megbízható, precíz, gyors, hideget-meleget jól tűrő munkatársat keresünk, postai kézbesítő munkakörbe. Helyismeret, szórólappos múlt előnyt jelent!* – Árpi nem sokat gondolkodott: *inkább én hordjam nekik, mint ők nekem...* – és belevágott. Viszontagságos élete folyamán addig legföljebb e-maileket kézbesített, a retrográd képeslapokról és a táviratról csak öreganyjától hallott, amint mutogatta neki a sárgult lapokat: *Haazassaagkoeteesetek alkalmaabool gratulaal, sok boldogsaagot ees boe gyermekaaldaast kivaan: Klaari ees Dezsoe.* – A korszerű posta vívmányaival sem volt egészen tisztában, utánküldés, értéknilyvánítás, nyomkövetés, értesítő, alig mondott neki valamit.

A betanításnál viszont az útvonalépítéstől kezdve a jegyzék-készítésen át, a sorsjegy-értékesítésig mindenre fölkészítették. Néhány mondat erejéig ügyfélkezelési tréningben is részesült: *türelem... pontosság... összességében pedig határozott-ság... ez a hosszú távú foglalkoztatottságitka ... –* Végül történetek következnek a példaképektől a példaképekről: például Tiborról, aki kedvenc kuncsaftjainak a gáz- és kukaszámlák mellé saját költségű meglepetés-bölcsességeket is kézbesített: *Borítsd virágba az életed! A rosszaság múlandó, csak a jószág örök!* És: *Oszkáról, aki egykori szociális segítőként a cigánysorra kérte magát, hogy bejárhassa a maga el caminóját, sőt, Joliról is szólt a mese, akít évekkkel ezelőtt a lakosok vendégeltek meg nap mint nap. Végül lopás miatt kirúgták...*

Közben járnak a kezek, legkésőbb nyolc órákor muszáj útnak indulni. *Négyes körzet! Figyelem, négyes körzet! Kié? Átadó teljes egészében, mert a nagy Barbi lebetegedett, és ki kéne szórni az ő adagját is.* – Nem túlságos az érdeklődés, végül a főpostai dűlőre viszi: *önként jelentkezőt kérek, Árpi?* – közeli még a szerencse-élmény, Árpinak egyelőre nincs saját körzete, vagyis járása, ezért szalad segíteni: *kétszeer?? Kétszer kétszer is csöngetek, ha nem hallja a kedves címzett... –* tüsténkedik – s ebben maradnak. A postási hierarchia szerint könnyen előfordulhat, hogy az újoncot minden nap máshová vezényelik: új címzett, ismeretlen terep, egyenlő: hosszabb munkaidő, no borralal. *Az első két hétben este hét óra előtt nem végeztem... keresgélés... helyongás... beszélgetés...*

A gyakorlatban nyilvánvalóvá válik, hogy az adminisztrációs feladatok mellett legkényesebb a pénzek kiszállítása. *Á, az sem para... a postástáskát riasztóval látják el... –* a kíváncsi címzettek nem érik be ennyivel, kérdezősködnek tovább, ki ezért, ki meg azért. *A pénztárcát borszíjjal a táskához rögzítették, ha valaki kikapja a postás kezéből, a patronból indigó színű tinta ömlik a pénzre... ennyit mondhatok... kezicsókolom... –* Árpi már ott sincs, biccent a szembejövő kollégáknak, akik a bejártott körzet, és a kifinomodott kapcsolattrendszer révén kettőkor már mosásuk kezeit. *Lesz ez még úgyse... –* Árpi futtában letörli homlokáról az izzadságos munkával szerzett izzadságot, alig várja, hogy rohanhasson haza, s megkezdje az otthoni második műszakot: a reggel óta felhalmozódott e-mailek és közösségi posztok feldolgozását. ●

TERESEDÉS

Épületes enteriőr

szöveg: Csontó Sándor, fotó: Sebestyén László

Az új esztendőben új sorozat indul lapunk hasábjain, ahogy ezt már megszokhatták hűségesebb Olvasóink. Pest-budai tereket, helyszíneket járunk körül, remélve, hogy eddig nem ismert információkkal is gazdagíthatjuk azokról közös tudásunkat. Első terepszemlénket a józsefvárosi Mikszáth Kálmán téren tartottuk. Az ősi camera obscura technikával, egybefüggő filmcsíkon megörökített látvány egymást részben átfedő három, a motívumokat esetenként ismétlődő felvételen mutatja meg a tér egészét.

Pontosan meghatározható, miért is kerekedik az embernek jó kedve, amikor a Szabó Ervin Könyvtár központi épületétől a hangulatos, díszkörtefákkal ékes, rövidke Reviczky allén a Szentkirályi utca felé tart. Mert pompás a díszlet, Budapest történelmének megannyi épületes tortaszelete tálcán kínálja itt magát: a Mágánegyed cífra palotái a Krúdy fertály miatt-amott kopottas bérházaivá tőpörödnek. Multikulturális, színes, szélesvásznú város-szövet, s szép, mint mindig énnekem.

Az ifjúság édes madarát dédelgetve a kabátunk alatt, berozsdált, bár még jóképű amorózóként andalgunk egykori sikeres hódításaink és tanulmányaink macska-

kövein. Az életidőben szűken mért gondtalan és pénztelen egyetemi lét, a meghitt suttogások a könyvespolcok emeletnyi oltalmában, és a kart-karba öltött kószálások terepe ez. Az átbuzizott, végtelenített éjszakai műszakok a helyben kivirágzott kocsmakultúra legfrissebb hajtásai között.

20–25 évvel ezelőtt a Bakony étteremből *Németh Vladimír* és *Foittl András* keze alatt legendává vált Tilos az „Á”, a Blues kocsmá, a régi kis Darshan, az Egocentrum és a Kálvinnál a Vörösmarty mozi büféje volt a menő. Manapság az apró Lumen kávézó fény sugárzik messzire, szinte elhomályosítva a többi szomszédot. S még inkább a reformá-

tus Károli és a katolikus Pázmány hallgatóié, a szórakozásé és a tanulásé itt a főszerep.

A kiokosított Tóth Marik és a feltőkésített Noszty ifjak szimpatikus és színpadias halmaza lazázik a placcon. A 19. században kialakult kis teresedés 1900-ban kapta *Reviczky Gyula* költőről a nevét, az onnan induló utcával együtt. Az 1. számú házban lakott élete utolsó éveiben *Mikszáth Kálmán* (1847–1910), akinek halála után, 1911-ben, változott a tér neve a maira. De a magyar irodalom több nagy alakja, *Babits*, *Bánffy Miklós*, *Karinthy*, *Szabó Lőrinc*, *Fáy András*, *Thaly Kálmán* és *Krúdy* is otthonra talált a környéken.

Kálmán bácsi zömök, kőbe vésett alakja (*Kocsis András*, 1961) elégedetten tekinthet körül intim provinciájában. Eredetileg *Kallós Ede* négyalakos Mikszáth-szobra állt itt, de az 1944–45-ben elpusztult. Látható egy 1937-es emléktábla szintén Kallóstól a vörös klinkertéglás ház sarkán az íróról, aki nem a házban élt. Ami nem látható, az az Olvasó lány (*Kovács Ferenc* 1954) faragott ruskicai márványos teste, amit a Szépművészeti „zárt osztályára” száműztek. Pedig a lányok olvasnak, sőt többet, mint a fiúk, például az 5. számú, neogót csipkés házban, a SOTE könyvtárban.

Valamikor bérkocsijarat indult innen. A legnagyobb palóc kedvelte a kerületet, és 1873-tól több helyen is lakott: a Mária, Bodzafa (Somogyi Béla), Csepregi és József utcákban, a József körúton, végül 1902-től e helyütt. Noch da zu, *Mauks Ilonával* a józsefvárosi evangélikus templomban keltek egybe először.

A 4. számú – *Havas Imre* és *Jaumann Benedek* mesterek nevéhez köthető –, 1893-ban épült eklektikus, skót vadászkastélyt imitáló lakóház a tér meghatározó eleme. A sarokrész várszerű, téglaburkolatos kiképzést kapott, míg a homlokzat harmadik emeleti, favázás „Júlia-erkélye” őszinte vallomásokra csábít.

A rendelőintézet helyén Fried és társa papírkereskedése működött, s lakója volt *Deisinger János* gyarmatáru-kereskedő, sőt egy időben *Czapik Gyula*, a nyomdászból lett egri érsek is. Izgalmas emlékeket rejtget az egyemeletes, 3. számú ház, melyről további adatokat találunk e számunk 16–17. oldalán. Itt forgatta *Horváth Z. Gergely A bolondok kvártélyá* és *Gárdos Péter* – a feledhetetlen *Feleky Kamillal* és *Szamózával* – az Uramisten című filmeket. Most még vendéglátóhely, de lebontásra ítéltetett a Szentkirályi 40-nel együtt, hogy közös telkükön egy szállodának adjanak helyet. A sárga téglarchitektúrás, neogót homlokzatú társasház *Schweiger Gyula* számára épült 1891-ben, itt található a Maladype Színház bázisa. A földszinti és pincehelyiségekben üzemelt a Tilos, a rendszerváltás időszakának liberális szellemiségű underground szórakozóhelye, ma Zappa café.

A tér nagy tömegű, 1. számú épülete 2010-től a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara tan székeinek a birtokában van. 1869-ben építtette báró *Révay Simon* és neje, *Tajnay Ilona*, tervezője *Benkó Károly* volt. Az egyszerűen szerkesztett, többszin-

tes és folyamatosan bővített középület homlokzatát falpillérek, visszafogott ablakkeretek tagolják. Falai között – a Sacré Coeur (Szent Szív) rendbeli apácák középiskolájaként –, az 1917–18-as tanévben kezdte meg működését a Sophianum leánygimnázium. 1948 után a Lenin Intézet, majd 1952 után a Piarista gimnázium költözött az épületbe. A szellemi élet sok más kiválósága mellett ide járt például *Esterházy Péter* író. Domborműves emléktábla jelzi, hogy e helyütt működött *Irinyi János* vegyész egykori gyufagyára, bár a tábla eredetileg az Eskü téri piarista iskolánál volt.

Nemrég megdőbbentő látványtervek jelentek meg arról, hogy a Palotanegyedben védett épülettömböt bontanának a Múzeum utca 19. telkéről. A Szent Szív apácarend (Sophianum Nonprofit Kft.) a nemes arányú, visszafogott kései klasszicista épület helyébe egy minimalista kockát emeltetne, hogy bővítsé ingatlanszennyező vállalkozását. Csak remélni tudjuk, hogy ebben a műemlékekben kivételesen gazdag városrészben ez az elfogadhatatlanul durva beavatkozás nem valósul meg. ●

ÁTÉRTELMEZÉS ALATT

Töredékek, narratívák, interpretációk: a közelmúlt építészetének kutatása

Somogyi Krisztina, portré fotó: Sebestyén László

2015 végén a FUGA-ban, a HAP galéria monografikus sorozatában Szabó István építész anyagát, majd a 2009-ben elhunyt Reimholz Péter építész életművét, az Iparművészeti Múzeumban a Lifting the Curtain – Közép-európai építészeti hálózatok című kiállítást lehetett megtekinteni. Mindkét helyszínen bemutatták az 1949 utáni hazai építészet egyik meghatározó tervezőirodájáról, a KÖZTI-ről készült, több éves kutatást összefoglaló vaskos albumot. Úgy tűnhet, hogy a közelmúlt épített öröksége iránt megnőtt az érdeklődés. Ferkai András építész, a MOME egyetemi tanárát, számos monográfia és a 20. század építészetét feldolgozó kutatás vezetőjét, a KÖZTI66 – Egy tervezőiroda története I. (1949–1991) című könyv szerkesztőjét kérdeztük e korszak építészetéről.

A korszakról általában elég sommásan ítélik, az 1948 után történekről kevés a megbízható tudásunk – elemzi a helyzetet Ferkai András. – Hajlamosak vagyunk egészében gondolni rá, a szocializmus avagy a pártállamiság időszakaként emlegetni, ezzel rögtön negatív konnotáció tapad hozzá. A korszak épületeit a nagyközönség nem igazán szereti, miközben igen felületes tudással rendelkezik azokról. Súlyos tévedés azonban „szocreálnak” nevezni az egész időszakot, belefoglalni a hatvanas évek kifejezetten izgalmas, újító építészetét, de még a 70-es évek alkotásait is. Ahhoz, hogy megszűnjön az áldatlan állapot, amelyben értékes és problémás művek összemosódnak, nekünk, építészeknek

és művészettörténészeknek helyükre kell tennünk a dolgokat. Ebben a folyamatban nagy szerep jut a monográfiáknak, amelyek kiemelik a különleges tehetségeket, és meg lehet mutatni azokat az abszolút pozitív jelenségeket is, amelyekről elfeledkeztünk. Így az '57–'65 közötti időszakban például sok fontos, érdekes és jó dolog épült: iskolák, művelődési házak. Megyei és járási kórházak, orvosi rendelők, mentőállomások készültek. Tömegével középületek is, amelyek mind a mai napig meghatározzák épített környezetünket. Nehezíti a korszak recepcióját, hogy ezek mára nagyon leromlottak műszakilag, máskor érzéketlen átépítés teszi őket tönkre. Most fejeztük be a korszak egyik meghatározó műhelyének, a Középülettervező Vállalatnak a munkásságát feldolgozó kutatásunkat, ennek kapcsán a Google Earth-en minden egyes épületet megkísértem megkeresni. Sokat lebontottak, másokat, így a hatvanas években épült kiváló, igazi modernista felfogású középületeket felismerhetetlenné változtattak. Magas tetőt, kalapot tettek rájuk, díszekkel fölcicsázták. Értelmezhetetlen, magukból kiforgatott házak lettek belőlük. A pusztulást látva mondom határozottan, hogy szükséges felkutatni és felmutatni az értékeket és persze megbírálni, ami megbírálandó.

– *Kortárs építészkritikusok között folyó vita, hogy a megítéléshez szükséges-e a háttértudás begyűjtése, hiszen a ház*

hétköznapi használatát sem segíti extra tudás. Miért fontos például a saját kor ismerete?

– Lehet úgy írni a nagyközönségnek, hogy az magára ismerjen a véleményben, de az elmúlt ötven év vizsgálata során ez a módszer alkalmazhatatlan. Nem az esztétikai aspektusra gondolok, hanem arra, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a gazdasági, politikai, szerkezeti közeget, amelyben az épületek születtek. Annak ellenére, hogy voltak a rendszerből kiugró személyiségek, így disszidensek és különleges egyéniségek és csoportok is

A KÖZTI 66 évének története: az 1949-es alapítástól induló 44 év és az 1992-től máig tartó 22 bemutatása

próbáltak lazítani az állami vállalatok szigorú kötöttségein – a Lifting the Curtain kiállítás mintha ezeket az egyedi próbálkozásokat kísérte volna meg felmutatni –, de azért a magyar építészek nyolcvan-kilencven százaléka szűk keretek közé szorítva próbált meg jól létrehozni. Hogy miként működött akkor egy állami tervezővállalat? Ez milyen kontrollt, kötöttséget, béklyót jelentett a kreativitásban? Milyen partnerekkel kellett nap mint nap vitatkozniuk a megrendelőtől a hatóságokig? Ma mindez kevésbé ismert, pedig lényegi módon határozták meg a mozgásteret.

Börgyógyászati Klinika, Budapest, terv: Kiss E. László, 1963

– *A nagy állami tervezőirodák többnyire feloszlottak, legyenek azok a vidéki központok helyi műhelyei vagy olyan híres helyek, mint az ÁÉTI, a LAKÓTERV vagy az IPARTERV. A KÖZTI, bár jelentősen átalakult, mégis működik, jelenti-e ez azt, hogy együtt lévő irat- és dokumentumanyag állt a rendelkezésre?*

– Az, hogy a KÖZTI ma is létezik és minden segítséget megadott a munkánkhoz, sőt finanszírozta ezt az évekig tartó kutatást és a könyvet, hatalmas pozitívum. Azonban ezt az intézményt is megviselte az átalakulás, az állami cégből részvénytár-

sasággá válás folyamata. Én is dolgoztam ott, és tudom, hogy korábban elképesztő gondossággal őrizték a régi anyagokat. A privatizálás idején azonban volt pár év, amikor a költözőkódések, a szükségszerű létszámcsökkenés, a kisebb helyen való létezés miatt az irat- és tervanyag jelentős többsége elveszett, kiselejtezték vagy a rossz tárolás következtében tönkrement. Hivatalból a levéltárnak is át kellett volna adni az elévülő iratokat – ez sajnos nem működött. Állami levéltárban és a Fővárosi Tervtár gyűjteményében csak elvéve lehet fontos dokumentumokra rábukkanni. Viszont 1974-ben, a 25. évfordulóra a KÖZTI publikációkra és a vállalat irattárára alapozva megíratta a saját történetét *Czagány Istvánnal*, aki műemlékekkel foglalkozó kolléga volt a vári irodában. Ebben a vállalati mérlegek és a gazdasági mutatók is szerepeltek, ilyen fontos tényeket ma már sehonnan sem tudunk megszerezni. Mi tehát publikációkra alapoztunk: átnéztük a szakmai sajtót, beleértve a kevésbé ismert lapokat is, mint a Műszaki Tervezés vagy a Magyar Építőipar. A KÖZTI-nek saját újságja is volt 78–85 között, az Opeion, ebből is maradtak példányok. Ezek nagyon fontos források voltak például a vállalat működésére nézve.

– *Az Építészeti Múzeum anyaga ma dobozokban áll, honnan tudatok még segítséget kapni?*

– Ezek a dokumentumok valóban elérhetetlenek. Áldatlan állapot. A munka indításakor, gyakorlatilag az utolsó pillanatban kaphattunk még tőlük anyagokat. Ezeket korábban a szocreál kiállításokra kérték kölcsön a tervezővállalatoktól, aztán nem adták vissza. Szerencsére, mert így megmaradtak. A KÖZTI gyönyörű tervei az 50-es évekből is ezért voltak tanulmányozhatók. Az Építészeti Múzeum jelen állapota nagyon szomorú – tulajdonképpen leálltak az új kutatások, mert az anyagok nem hozzáférhetőek. *Winkler Barnabás* a HAP-ban hosszú éveken keresztül szervezett kiállításokat a korszakból, de ez a magángaléria is bezárt sajnos. Igaz, a FUGA-ban a múlt hónapban még nyitott egy *Szabó István* kiállítást, amit szintén az Építészeti Múzeumtól sikerült valahogy megszereznie. Folyik – bár most megakadt – *Petróczi Gábor* gyűjteményének a feldolgozása. Építészettörténészként ő a 45–56 közötti időszak társadalmi beágyazottságát kutatta: építészet és politika viszonyát vizsgálta, és elképesztő anyagot gyűjtött

Gyógyszeripari Segédeszközök Gyára, Budapest, terv: Kiss E. László 1959–1960, lebontva: 2013

össze még a rendszerváltozás előtt. Olyan helyekre is bejutott, ahova más senki, így a Párttörténeti Intézetbe, és zárolt gyűjteményekhez fért hozzá. Pillanatnyilag *Vámos Dominika* foglalkozik ennek a feldolgozásával. Eredményeiből az Építészfórumon publikált már szövegeket. A BTM Kiscelli Építészeti Archívumát *Branczik Márta* művészettörténész, muzeológus vezeti, ő a KÖZTI könyvben is segített, az Exportmunkák fejezetet írta. A Műegyetemem van egy tanszék, amely megbízhatóan foglalkozik ezzel a témával, és mi a MO-ME-n is kutatunk, így *Haba Péter* kollégám a korszak ipari építészetéből fog doktorálni hamarosan. A Designelmélet MA szakirányon is foglalkozunk a korszakkal. A KÖZTI könyv írásában négyen vettek részt, ketten még hallgatóként indították a munkát: *Jankó Anna*, *Mayer Kitty* végzett hallgatók voltak, *Mártonffy Melinda* és *Urai Dorottya* pedig még diplomázás előtt kapcsolódtak be a kutatásba.

– *A design és a hagyományos művészet tudományos értelmezése és feldolgozása eltérő, egy intézménytörténet összeállítása pedig bizonyosan sajátos helyzet. Az épített környezet történeti feldol-*

gozása speciális kutatási módszertan és nézőpontok alkalmazását igényli?

– A designelmélet jellemzője, hogy minket erősen foglalkoztat a hétköznapi környezet-kultúra, példának okáért a típustervezés, amely egy hagyományos művészettörténeti logikában igen nehezen értelmezhető. A design szempontjából ez a kérdés megkerülhetetlen, hiszen a design termékeket sorozatban gyártják.

– *Ha valami negatív érzéseket vált ki az emberekből, akkor az a tömeggyártás, a típusstero kérdése. A KÖZTI könyv egyik szerzője, Lantos Edit ugyanakkor a típusstero fontosságára hívja fel a figyelmet.*

– Különösen vidéken nem lehet megke-
rülni a kérdést a korszak bemutatása kapcsán, sem a magán-, sem a középület-tervezésben. Ha kiemelnénk egy-két csúcst a megvalósult munkák közül, akkor nem kapnánk reális képet arról, hogy hogyan változott meg ebben az időszakban a vidék arculata. 1948–49-ben, amikor miniszteri szinten kezdték erőltetni a tipizálást és az előregyártást, még különbséget tettek típus és szabvány között. Egy 48-as cikkben olvasom, hogy a típusstero

nem azt jelenti, hogy változás nélkül épül meg mindenhol ugyanaz a terv. Mert az a szabvány. Amíg nem létezett a Típusstero-vező Intézet, hanem kisebb műtermekben foglalkoztak a feladattal, addig felmerült, hogy iskolákra, művelődési házakra is több típusstero készüljön, és ne csak a méret legyen a meghatározó ezek kiválasztásában. Több pályázat is volt: nagyon jó tervezők jól átgondolt munkáit választották ki. Nem igaz, hogy csak a gyenge szakemberek kaptak feladatot. Az volt a szándék, hogy ha kevés pénzből típusstero-tervet kell készíteni, akkor az legyen nagyon jó, legyen pontos az alaprajza, gazdaságos a működtetése, és ne boruljon meg a terv, ha egy kicsit máshogy építik meg. Ezt látjuk igazolva, ha elmegyünk, mondjuk, kultúrházakat felmérni. A konkrét kutatás során vizsgáltuk, hogy a szervezet működését hogyan határozták meg a felülről jövő irányelvek vagy miniszteri utasítások. Rengeteg újdonság derült ki, így a köztudatban tervgyáraként beszélünk az állami tervirodákról – ebben is van pejoratív íz – miközben ezek a helyek csak később váltak azzá, az induláskor nem voltak azok. A KÖZTI korai időszakában, és ezt más tervezővállalatoknál is ki lehet mutatni, nagy mestereket

Szárcsa utcai Általános Iskola, Budapest, terv: Kismarty-Lechner Kamill, 1961

csábított ide az állam. Ők szinte a magánirodájukat vitték be titkárnőstül. Sokáig autonóm módon működtek, a vezetés inkább segítette őket. A KÖZTI-ben *Janáky István, Rimanóczy Gyula, Dávid Károly, Gáboros Lajos, Németh Pál* jó példa erre. A legsötétebb Rákosi-korszakban a műtermekből fölépülő nagyvállalati forma jól működött, az építészek örömmel és lelkesen végezték a munkájukat, értelme volt a tervezésnek. A hatvanas évek második felétől kezdett elromlani a rendszer, 56 után egyre behatároltabb, minisztériumi rendeletekkel szabályozott lett a működés, bürokratikusabbá vált a folyamat és a tervteljesítés, a gazdasági számok, a termelési mutatók lettek fontosak. A hetvenes években csúszik át a tevékenység elképesztően bonyolult, lelketlen hivatali működésbe, fölnövelt bürokratikus létszámmal. Erről az időszakról írta *Ulrich Ferenc* egy tanulmányban, hogy a KÖZTI-ben a tervek készítésétől a dokumentálásig úgy huszonöt lépésből álló, állandóan visszacsatoló folyamat ment végbe. Alig lehet követni.

– *Az adatgyűjtésnek egy ma sokszor használt módszere az oral history, a személyes adatgyűjtés. Alkalmazták-e?*

– Kénytelenek voltunk. Nagy szerencsénk, hogy élnek még olyan idős kollégák, akik a kezdetektől, így akár 1950-től dolgoztak a KÖZTI-ben. A legidősebb élő KÖZTI-s *Városi Péter*, 1920-ban született. 12 albumba rendezte élete történetét, és azokban ott van a szakmai múltja is. Tőle kaptuk például a legtöbb műteremfotót. Bárhol is dolgozott, készült csoportkép, és ezeken nem csak az látszik, hogy kik a munkatársak, hanem az is, hogy milyen körülmények között folyt a munka. Nagy érték. A KÖZTI fotótárában főleg a hivatalos eseményekről őriztek fotókat, épületavatások politikusokkal szerepelnek, de a mindennapokról nincs ott szó. *Zalaváry Lajos* alig marad korban el tőle, vele élő a kapcsolat a KÖZTI-ben. Voltak meglepetések: a kutatás során találtuk meg *Kiss É. Lászlót*, aki „csak” 87 éves, és elképesztően tisztán emlékszik az 1950–56 közötti időszakra.

– *Egyes emberekről, személyiségekről beszélgetünk. Ezek azonban mikrotörténetek egy nagyobb intézmény történetében. Van-e, létezhet-e, egy „nagy narratíva”, amellyel a KÖZTI históriája elmesélhető?*

– Ez a történetfilozófiai kérdés régóta foglalkoztat. *Molnár Farkasról* írt monográfiámban folyamatosan emlékeztetem az olvasót arra, hogy amit mondok, az az én interpretációm, ami egyben az én tudásomról, személyiségemről és a korról is sokat elárul, nemcsak a kutatott témáról. Régen szembesülök tehát azzal, hogy nincs „nagy narratíva”. Tényleg nincs. Mikrotörténetek vannak, kisebb felvételések, mozaikok csepepeiből áll össze a tabló. És ez nem olyan puzzle, amiből csak egyféle képet lehet kirakni. A KÖZTI könyvben sem törekedtünk arra, hogy most mi rögzítsük azt a történetet, ami megváltoztathatatlanul, kinyilatkoztatottan szolgálja majd a jövőt. Lehet máshogyan gondolkodni a korszakról, a KÖZTI-ről. Ez a könyv mindenkinek szól, különösen az épülettípusokat bemutató fejezetek mindenki számára érdekesek. Ennél is fontosabb, hogy tele van képekkel, és külön figyeltünk arra, hogy a nagy képek korabeli fotók legyenek. Ezek az épületek frissek, ropogós állapotukban látszanak. Akinek előítélete van erről a korszakról, remélem, hogy ezeket látva megdöbben, és átforgálja azt. Változatos volt az a korszak, és meglepően jó épületek is születtek. Érdemes megismerni, gondolkodni róla. ●

TÉRKÉPKÉP

A Wodianer a Duna mellett

Holló Szilvia Andrea

Vasquez pesti lapjának egyik metszete izgalmas pillanatot örökít meg. Egy méretében impozáns, küllemében elegáns ház előtt vadul száguld a kétlovas kocsi, a széles, ám kövezetlen utca közepén két pesti polgár a közelgő veszélyre ügyet sem vetve, békésen társalog. Az épület, amely előtt a reformkori Pesten korántsem szokatlan jelenet játszódik, Wodianer Rudolf háza a Duna mellett. Csakhogy e néven aligha találánk rá a műemléki jegyzékekben.

Wodianer Rudolf háza a' duna mellett.
Das Rudolph Wodianer'sche Haus an der Donau.

Kardetter Tamás pesti polgár egyike volt annak az öt ácsmesternek, akik 1791-ben felvásárolták a mai Lánchíd környékén fekvő folyóparti területet. Akkoriban nem volt ott más, mint szemét, pocsoltyák és méretes gödrök. Az értéktelen földdarabot Johann von Schilson, a városfejlesztésért felelős császári hivatalnok még arra sem méltatta, hogy felvegye a parcellázási tervbe. Kardetter az 1132 négyesögöl nagyságú telekért jutányos árat fizetett, s rögvest felhúzott rá egy kisebb épületet. Egy évtizeddel később, már mint a Hild János-féle városszabályozást

előkészítő bizottság külső tagja, mindent elkövetett azért, hogy a környéket – részbeni tulajdonát – bevonják a fejlesztésekbe. Fáradozása sikerrel járt, a húszas évek elején már ezen a telken is egy az előbbinél nagyobb házat tüntettek fel a térképek. A ma is itt álló kétemeletes, klasszicista épületet a Feldunasor 12. (ma Akadémia utca 3.) szám alatt, az egykori Fő (ma Arany János) utca sarkán azonban csak 1836-ban építették Hild József tervei alapján, Tánzer (Tenczer) József megbízásából, mintegy a Rakpiac házsorának lezárásaként.

Eötvös, a bérlő

Az állandó híd építéséről rendelkező, 1836. évi törvény hatására a környék ingatlanjainak értéke egyre növekedett, rövid időn belül több ház is tulajdonost cserélt. Ezt bizonyítja Széchenyi István néhány évvel később keletkezett levele, melyben arról írt, hogy József nádor „kegyeskedett a Felső Duna-soron, az Ilkei- és a Wodianer Rudolf-féle ház előtt fekvő telek egy részét egy idővel felépítendő magyar színház céljára kijelölni.” Az újonnan épült Tánzer-házat ugyanis Wodianer Rudolf, a gyapjúszállításból meggazdagodó nagykereskedő (1788–1856) vette meg, és a negyvenes években már váltóüzletét is feldunasori házában hirdette.

A Wodianerek több gazdasági vállalkozást vittek sikerre Pesten, többek között támogatták a Hengermalom és a Lánchíd építését, a ház azonban nemcsak miattuk érdemel említést. A Honművész 1839. április 25-i számában egy pompás kőemléket hirdetett, melynek tárgya „Pestnek Duna-melléki legszebb része a' Duna partjával együtt”. Készítője egy bizonyos Paur F. M. pesti architectus, a rajz – mint a szövegből kiderül – a „Vodjaner-ház” második emeletén kapható. Nos, az idő tájt az első emeleten Trefort Ágoston bérelt lakást, majd 1841 szeptemberében beköltözött hozzá a barátja, Eötvös József.

Miután atyja csődbe ment, Eötvös lemondott minden várható örökségéről, „könyveivel s néhány bútordarabbal, mely sajátja volt, a budai várból, atyja lakásáról barátjához, Treforthoz, ki Pesten, az akkori Wodianer-házban, Emmerling szomszédságában lakott – költözködött át” – írja a kortárs sajtó. Otthona pontos helyét aligha lehet azonosítani, a belső tereket ugyanis már akkor átalakították. Eötvös 1842 szeptemberében megnősült, nejével egyszerű háztartást vittek, tavasszal már ve-

lük egy fedél alatt lakott *Berecz Károly*, a politikai titkára is.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején az újonnan alakult hivatalok befogadására alkalmas középületek hiányában a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a Wodianer-ház néhány szobájában szorongott.

Az elkobzott gyapjú

De a hadi szerencse forgandó, a magyar kormány hamarosan Debrecenbe tette át székhelyét, majd 1849. január 13-án általános népfelkelést hirdettek. Gróf *Almásy Móric* kamarai igazgatási elnök még aznap hírét vette, hogy a Wodianer-féle házban nagy mennyiségű gyapjút rejtgetnek,

abból akarnak pokrócot készíteni a felkelők számára. A raktárkészlet lefoglalásához Almásy katonai segítséget kért *Windischgrätz*től, aki erre *Wrbn*a altábornagyot utasította.

Májusban *Hentzi* tábornok ágyútüze súlyos sebeket ejtett a klasszicista dunaparti házsoron, a Wodianer-házat sem kímélte, s ezzel megpecsételte egy különös fogadalom sorsát. Eötvös József és Trefort Ágoston ugyanis 1841. április 6-án írásban, tanú előtt kötelezték magukat arra, hogy 1865-ig elkészítsenek egy-egy önálló tudományos munkát. Eötvösnek keresztény eszmetörténettel, Trefortnak történelmi tárgyú kötetel kellett jelentkeznie. Trefort az első kötet kéziratát befejezte, azonban

Salzburgban érte őt a szomorú hír, hogy „*a házunk és összes házi javaink, beleértve igen értékes könyvtáramat is, Pest bombázásakor leégett. Nagy veszteség volt, de abban az időben ezekkel a veszteségekkel számolt az ember.*” Treforték hazatelepülve azonn mód felmondták a bérleményt, és átköltöztek a Zrínyi utcába.

Wodianer 1854-ben eladta házat. A következő másfél század nem az épületet csupán jövedelmező befektetésnek tekintő újabb tulajdonosokról nevezetes, hanem az itt lakókról és a legkülönfélébb bérlőkről. Különös véletlen folytán – amire a homlokzaton két, egymásnak felelgető emléktábla utal – e házban alakult meg a Magyar Kémikusok Egyesülete, alig két évtizeddel azután, hogy ugyanitt megszületett *Hevesy (Bischitz) György*, a későbbi Nobel-díjas vegyész. Arra azonban semmi sem emlékeztet, hogy egykoron az első emeleten lakott, híres képgyűjteményével körülvéve, a városegysítés előkészítésén munkálkodó *Wahrmann Mór* nagykereskedő, a Lipótváros parlamenti képviselője.

De ugyancsak itt működött a millenniumi kiállítás irodája meg a rendőrség bejelentő hivatala, a szomszédos István főherceg szálló bezárásakor ide települt át a sakk-kör, az országos kereskedelmi és iparcsarnok helyiségeiben pedig hangversennyel egybekötött hölgyestélyt tartottak. E ház adott otthont továbbá a Magyar Kereskedelmi Múzeum irodájának és könyvtárának, 1906-tól múzeumi gyűjteményének is. A harmincas években, a Szabadság téri templom átadása előtt a Belső-Lipót- és Terézvárosi Református Egyház irodáját is ezen a címen kellett keresni.

A második világháború után a megsérült épületet helyreállították, attól kezdve egymást váltották helyiségeiben a különféle minisztériumok.

„Nőtlen” jeligére

A zárt kapuk mögött a masszív falak a fent előadottak ellenére, őriznek még titkokat. Jogos kérdéssel iktatva ide az idézetet.

Vajon ki lehetett az az úriember, aki a Pesti Hírlap hasábjain ezt az apróhirdetést adta fel 1892 egyik borongós, januárvégi napján: „*Egy vagyonos, egyedül álló úr oly önálló hölgy tartós ismeretségét óhajtja, a ki németül igen jól beszél, saját lakása van, melyet édes anyjával, nővérével vagy gyermekével együtt bírhat, napközben tisztas foglalkozás – üzleti dolog, vagy mint tanítónő – után lát, 30 évnél nem idősebb, rokonszenves és kedélyes modora van. Csakis a fenti kívánalmaknak megfelelő hölgyek kéretnek komoly értesítésüket akadémia-utca 3. sz. 'Nőtlen' alatt a házfelügyelőhöz eljuttatni.*” ●

fotó: Sebestyén László

FÉNYYIRDA

Titkos
udvarokSebestyén László
fotósorozata

Divat volt valaha a képes újságoknál, hogy poszterminőségben adtak közre egy-egy felvételt, rendszerint valamely sztárról (akkor még így hívták a celebet). Ezt a hagyományt újítjuk fel most, a magunk nyelvén fogalmazva persze: *Sebestyén László* felvételeivel. Fadobozos, lábön álló fekete-fehér felvételekre alkalmas „Klősz”-kamerájával a pazar pesti és budai (bér)paloták udvarait örökítette meg.

VIII., Mikszáth Kálmán tér 3. A tér egyetlen egyemeletes épülete. A közterületen magányosan szorong ebben a kis testben, de ezért nem kell szégyenkeznie. A korabeli térképek tanúsága szerint az 1811 előtt még beépítetlen telekre a 19. század első évtizedeiben került épület a jelentős *Giergl*-család egy szabómester tagjának. Az 1838. március közepe nagyárvíz ebben a külvárosban pusztított a legerősebben. A rossz anyagból emelt, nem kellően alapozott házak homokvárként omlottak össze. Az árvízi károkat rögzítő térkép egy összedőlt épületet jelez ezen a helyen. Feltehetően a katasztrófa után emeltek ide egy klasszicista stílusú földszintes házat, amelyre *dr. Jordán Ferenczné* született *Madarász Irma* építtetett emeletet. Az ekkor József utca 12. számot viselő ház megjelenése jólesően aszimmetrikus. Az épület fő hangsúlyát a középtengelyben elhelyezett zárterkély adja, alsó részén levéldíszek között a keletkezés éve: 1895 olvasható, lezárása egy oroszlánfej. Az erkélytől egy axissal balra eső bejárat és az erkély jobb oldalán lévő földszinti ablak fölött összeráncolt szemöldökű, maszkos arc figyeli a térre kitelepült vendéglátóhelyek közönségét, akik élvezik a szinte teljesen zárt térség zsiabongását. Aki ennél intimebb térre vágyik, lépjen be házuk ajtaján, ahol remek öntöttvas oszlopokkal tartott loggiában is gyönyörködhet kávéja mellett. Az épülettel *Rozsnyai József* művészettörténész foglalkozott. (H. V.) ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Kí(k)nek jut a Simplicissimus hőse díj hetedik alkalommal?

Most hetedszer osztjuk ki a díjat – ki ne emlékezne a szabályokra... Igen, olyan személy kaphatja, aki nem hivatásszerűen dolgozik a városért. Nem alkalmazottja a városnak, nem politikus, azaz semmilyen értelemben nem kap (vagy kapott) fizetést azért a munkáért, amiért kitüntetjük.

Ezen kívül három dolognak kell hogy megfeleljen a személy vagy a maximum két személyből álló „kollektíva.”

- 1.) Nem kaphat díjat az adományozó Nagy Budapest Törzsasztal semelyik beltagja sem, lett légyen bármilyen érdemes is arra.
- 2.) Bár tiszteljük a nagy ellenkezőket, akik szívósan megakadályoznak bizonyos dolgokat, ez a díj az „igen-mondóknak” jár, akik fenntartható módon létrehozhatnak valamit.
- 3.) Végezetül ezt a civil díjat Simplicissimus olyan személyeknek szánja, akik az őket érdemessé tevő munkába nem pusztulnak bele, hanem ellenkezőleg, megtalálják benne a számításukat, sőt polgári jólétre jutnak, ha nem is feltétlenül gazdagodnak meg. Simplicissimus a díjazott személyét nem maga választja ki, hanem arra a két barátjára bízta a dolgot, akik 2002 áprilisában a Törzsasztalt megalapították.

Hogy mit kapnak a díjazottak? Hát egy szép, keretezett oklevelet, amelyet a Törzsasztal valamelyik összejevetelén adnak át, mozsárdurrogás nélkül, de „hangos népörömkialtozás” közepette. (Ellentétben a Szabadság tér szélén lévő sétatér átadásával 1846-ban, amikor a Jelenkor című lap beszámolója szerint mindkettő felhangzott...) Ezen kívül a két zsűror a díjazotta(ka)t vendégül látja egy olyan budapesti étteremben, amely a vacsora idején még két évnél kevesebb ideje működik...

Az eddigi díjazottak, mint jól tetszenek emlékezni, *T. Nagy Tamás*, sajt- és életörömkereskedő, kávéház (2010), *Tamási Miklós* és *Szepessy Ákos*, a fortepan.hu létrehozói (2011), *Faragó István* és *László Zsuzsa*, az Anno könyvsorozat fáradhatatlan gazdája (2012), *Wirtz Albrecht* és *Ágnes*, a

Villa Bagatelle urai, *dr. Del Medico Imre*, a valaha élt legnagyobb sajtólevelező (2013), *Pál Tamás*, a kozterkep.hu (leánykori nevén szoborlap.hu) fejlesztője és fenntartója voltak (2014).

Simplicissimus hősei 2015-ben: Magyarósi Csaba és Szűcs Ádám

A győri származású bloggerpáros nem elsősorban hamar népszerűvé vált „pozitívista” blogja miatt kapja az elismerést. Ez a kifejezés a könyvbemutatójukon hangzott el a Brody Studios-ban. Az „Egy nap a városban” blog „Rólunk” bejegyzésében ezt írják magukról:

„Ez azért minket is meglepett. 2010-ben kezdtük el írni a blogot, azért, hogy felhívjuk a figyelmet Budapest szerethető arcára. Évek óta újságíróként dolgoztunk, de nekünk is csak néhány hónap után esett le, hogy forradalmi oldalt hoztunk létre: olyat, ami nem elrontja, hanem feldobja a hétköznapokat. Ami nem az utálható dolgokról szól, hanem azokról, amikért rajongani lehet. Ami megpróbálja elmesélni a budapestieknek, hogy Budapest miért szerethető. Az első két évben több mint hétmillió kattintás volt az Egy nap a városban blogon, a facebookos csoportunk húszezer fősre nőtt, és több mint nyolcszáz írást publikáltunk arról, ami jó. Ennyiszor dolgoztunk meg azért, hogy jobban érezd magad a városodban.

Ez már nem újságírás, nem is blogolás, ez már küldetés. (...) Hiszünk abban, hogy most már együtt építjük Budapestet. Hogy együtt tesszük jobbá. Hogy itt a blogon veletek együtt most már hatalmunkban áll, hogy érezhetően jobb hely legyen a városunk.”

Amiért a 2015. év jelöltjei közül egyértelműen rájuk esett a választás, az nem remek és népszerű blogjuk (bár így is döntősek voltak tavaly), hanem egy új kezdeményezésük.

A Város hőse mobil alkalmazás

Sok érdekes társadalomjobbító dolgot kezdeményeztek már az interneten – az a magyar kampány, amit idén őszszel izzítottak be, eredetiségben túlsz mindenen. Az Egy nap a városban blog összefogott a Gyermekétkeztetési Alapítvánnyal és két tucat luxusétterem-

mel, és nem kevesebbet tűzött ki célul, mint hogy... felszámolja magyarországi gyermekéhezést!

A bloggerek így magyarázzák el a lényegget: „Az éhező gyerekek napközben kapnak ugyan ételmiszert az oviban, iskolában, de este, hétköznap, tanítási szünetekben nem. Havi 7,5 ezer forint hiányzik 20000 magyar gyermek étkeztetéséből. Ezért összeálltunk a Gyermekétkeztetési Alapítvánnyal és létrehoztuk a Város Hőse projektet, amiben az egyik oldalon segítesz, de a másik oldalon visszanyered ezt a pénzt!

A segítség:

- vállalod, hogy visszavonásig fizetsz havi 3750/5000/7500 forintot a GYEA számlájára, te döntöd el, mennyit bír el a büdzséd
- az összeg kizárólag a gyermekeknek megy, kizárólag étel formájában, nincs adminisztrációs költség, a blog egy forintot se tart meg, sőt, rajtunk át se megy a lóvé és a GYEA se költi bundára a pénzt. Csak ételre, egyenesen a gyerekeknek.

Így nyersz vele:

- a regisztrációnál használt emailcímet beírod az okosmobilos alkalmazásunk Város hőse almenüjébe, és megjelenik a KEDVEZMÉNYKÁRTYA
  - amivel Budapest legjobb helyein tudsz KOMOLY kedvezménnyel fogyasztani
  - ha hetente egyszer eljársz kajálni, a havi 3500–5000–7500 forint simán visszajöhet
  - ha hetente többször, akár a többszöröse is
- Az eredmény:
- megmentetted a gyerekeket az éhezéstől
  - hó végén ugyanannyi, vagy több pénzed lesz, mint eddig volt”

Tetszenek érteni? Igazi win-win-win megoldás. Összefognak a gazdagok, az átlagemberek és a luxuséttermek és a blogoszféra. És gondolom, a média világa. Amely méltán fel fogja kapni a kezdeményezést. Újabbant azt is hallottam, hogy egy önkéntes marketinges végigjár néhány nagyvállalatot, hogy vegyék be a cafeteria rendszerbe.

Bravó, bravó, bravó. (Tessenek befizetni.) Az egész magyarázó poszt itt olvasható: http://varosban.blog.hu/2015/09/17/a_varos_hose

A 2015. évi hősök oklevelére ez lesz írva (átadás a februári Nagy Budapest Törzsasztalnál, a Spinoza Házban): „Mert blogjukkal szinte egymaguk átbillentették a budapestieket

a pozitív gondolkodás tartományába, valamint azért, mert A város hőse mozgalom elindításával egy súlyos társadalmi probléma megoldására egy – átlagemberek és a luxusipar között – „internetes örökmozgót” hoztak létre, azaz feltalálták a „népi filantrópiát”.

Egy könyv, amelyre Simplicissimusnak irigykednie kellene, de képtelen rá: Egy hét a városban

Jövőre lesz 30 éve, hogy Simplicissimus Bécsbe ment nászútra, Maestro és Maestróné vendégül látták az ifjú párt szépséges külvárosi villájukban. Az újdonsült férj a csavargások során rájött, hogy nem ismeri a várost. Bement a Shakespeare & Company boltba, és kért egy könyvet az „igazi városról”. Az ott vásárolt két könyv indította arra, hogy belekezdjen az igazi Budapest portréjába. Sok-sok kiadás után is úgy érzi, hogy a munka csak félkész. Éppen mostanában fordult meg a fejében, hogy alapvetően újra kellene írnia a könyvet. Hiszen Budapest már nem az a régi, álmos város, amiben foltszerűen jelenik meg az új, pörgős életforma, a kortárs design. Egyensúlyba került a régi és az új – és ettől talán még érdekesebb Budapest. Aztán 2010-ben megjelent az Egy nap a városban blog, amely hamar nagyon (és fenntarthatóan!) népszerű lett. Kezdetből fogva ketten írták, és Simplicissimus úgy érezte, hogy ez a két fiatalember saját maga fiatalabb változata, aki ráadásul reggeltől estig a várost járja, és csak ezzel foglalkozhat (nagy tévedés – lásd alább). Mindenesetre jöttek, láttak, győztek: az első két évben több mint hétmillió kattintást értek el, facebookos csoportjuk húszezer főre dagadt. (Mikor e sorokat írom, 41 663 személy kedveli).

Az egy nap különbséggel Győrben született két, 34 éves blogger egy olyan könyvet tett le az asztalra, amiről nem tudtuk, hogy hiányzott a helytörténeti és útikönyv-irodalomból, sőt, nem is gondoltuk, hogy elvileg lehetséges. Ugyanis feltalálták a print és a digitális médium keresztesztését. Ezt úgy tessék érteni, hogy a könyvet teleshívták QR kódokkal, olyan szimbólumokkal, amelyeket mobiltelefonba olvasva megjelennek konkrét internet-helyek, pontosabban saját blogjuk egyes passzusai. Így a könyv valójában tízszer-hússzor olyan hosszú, mint amit a kezünkben tartunk.

Az is nagy erényük, hogy ketten vannak, és enyhén szólva nem egyetűző szel-

lemi ikrek. Az állandó interakció, egy szözmötölős, tépelődős ember (Ádám) és egy gyorsvonati sebességű, extrovertált személy (Csaba) beszélgetése, kicsit a papírhoz igazítva, minden várakozás ellenére remekül működik.

Akárcsak a szerkezet. A könyv címe jóval több, mint a blog címének parafrázisa: valóságos szervező elv. A hét egyes napjain megy végig, mindegyik napnak van témája:

- Hétfő: Budapest egy idegen szemével,
- Kedd: A budapesti falu, avagy hol tartunk Prágához képest,
- Szerda: A meglepetések városa,
- Csütörtök: Régi szakmák titkos meseteri és egyéb kulturális izgalmak,
- Péntek: Egy olcsó, drága város,
- Szombat: Bevesszük egy baráttal a várost
- Vasárnap: Hogyan tegyük túl magunkat a gyerekkorunk óta kísértő vasárnapi depresszióra?

És mindegyik nap végén van egy önálló tárcsa, némelyik egészen kiemelkedő írás, pl. a Bruno Bourel bevándorló fotográfus belső világát visszaadó portré: Egy város a lencse mögött. Ahogy a hét véget ér, úgy érezhetjük, hogy teljes egész portréját kaptuk a városnak.

Szólni kell még az illusztrációról, a sokféle fényképről és a firkás címeiről, alcímeiről. A Brody Studios-ban tartott könyvbemutatón a szerzők elmondták, hogy kiváló szerkesztőjük mindent elkövetett, hogy a kezük nyoma ne kerüljön nyomtatásba, de ők szerencsére nem tágitottak. Részben ettől lehet olyan érzése minden olvasónak:

„Hát ilyet én is tudok! Hát ezeket a kalandokat én is átélhetem”.

Sok szemszögből, élvezetesen mutatja be Budapestet a könyv, olyan módon, hogy a szórakoztatást sose helyezi az információ- és élményátadás elé. Egyetlen lapon sem feledkeznek meg az alcím megadta célkitűzéstől: „Az egy nap a városban bloggerei végre könyvben is bemutatják, hogy miért szeresd Budapestet”.

Simplicissimust alaposan kifagattam, mit szól a könyvhöz. Nem irigykedik-e? Végül is súlyos

konkurenciát jelent neki, hát nem? Vakarja a fejét, és elismeri, hogy irigykedni kellene, de nem tud. Inkább szereti a fiúkat, a blogot – és a könyvet is, még hozzá nagyon. Hogy megtudott-e újdonságot? De még mennyire. Rengeteg új dolgot! A kisméretű női lábakra szokosodott cipész! A luxusétterem belülről! Még saját szűkebb pátriájáról, Újlipótvárosról is. Mindez azonban nem hangolja le. Szövetségeseiket lát bennük, hogy Budapestet felemeljék. És a többet tudás, ugyebár a szeretés előszobája... Azt is mondja, hogy az Egy hét a városban voltaképpen az útikönyv műfaj afféle végpontja. Nem klasszikus sétatútvonalak vannak benne. Azt érezteti, (sőt bizonyítja), hogy Budapest olyan város, ahol bármerre elindulhatunk kalandozni. Csak be kell kopogni, meg kell figyelni, ki kell nyílni a kalandra, az élmények befogadására. És nem mondják, de teszik: meg kell osztani másokkal. A fülszövegben újabb bizonyítékot kaphatunk arra (aki még ilyesmire rászorul): nincsen ingyen ebéd. Mindkét szerző a blogíráson kívül mással is (kénytelen?) foglalkozni. csapatépítő, lakberendező cég, feleséggel közös marketing cég... Ha csak fele annyi lendülettel és eredetiséggel művelik a fenti dolgokat, akkor azok a cégek is sikerre vannak ítélve.

(Alexandra, 2015, 175 o., szerkesztő és projektmenedzser Gyuricza Eszter, tervezte Hársfai László, a borító, Bach Máté fotójának felhasználásával, Müller Péter munkája, ára 3699,-Ft) ●

A Bethesda százötven éve

Millisits Máté

A kórház személyzete 1914-ben – és a háború gyógyuló áldozatai

A Bethesda első otthona a Rózsa utca 5-ben

A mai napig sikeres kórházat 1866 januárjában alapította és közel ötven át működtette a Pesti Református Egyházközség Németajkú Református Leányegyházközsége. Létrehozásában jelentős szerepet vállalt *Rudolf Köning* lelkész és *Biberauer Tivadar* (1829–1913), a leányegyházközség presbitere. A kezdetek a terézvárosi Rózsa utca 5. szám alatti földszintes épülethez kötődtek, ahol néhány fekvőhely biztosítása mellett, *Bakody Tivadar* (1825–1911) főorvos irányításával végezték a gyógyító szolgálatot. Már az első időben a kiegyezéskori közelet neves szereplői támogatták a munkát. Az ápolás szakszerű bevezetése-betanítása érdekében Németországból érkezett az első két diakonissza, *Sophie Wehn* és *Adelheid Höser*.

A Sugár út kiépítése miatt 1870-ben kénytelenek voltak eladni a kórház akkor használt, Rózsa utca 8. szám alatti, az elsőnél nagyobb épületét. A Hermina-

A vizsgáloban, elöl balra Dr. Mézes Zsigmond

mező Városligethez közel eső részén álló Bartl-villa megvásárlásával nyílt lehetőség korszerűbb kórház kialakítására. A villát a 19. század első felének neves építész Hild József (1789–1867) tervezte. Eredetileg Oláh Elek vízgyógyintézetének épült 1838-ban, majd 1842-ben Bartl János kávéháztulajdonos kibővítette és átalakította. A Bartl-villa épülete és kertje a reformkorban gazdag kulturális élet színterévé vált, ahol Liszt Ferenc is koncertet adott.

A Bethesda Kórházban az ellátottak számának növekedése az épület és az ápoló személyzet bővítését is megkívánta, a vilkállya Etelka és Leskovich Mária a fogászaton

A Zuglói Cserepes Kulturális Non-profit Kft. intézményrendszerén belül működő Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely 2016. január 15-én nyitotta meg „A Bethesda Kórház 150 éve” című kiállítását, amely 2016. február 3-ig díjtalanul tekinthető meg a Stefánia Palotában (XIV., Stefánia út 34.) Az esemény fővédnökségét Karácsony Gergely Zugló polgármestere és dr. Bogárdi Szabó István püspök, védnökségét dr. Velkey György, a kórház főigazgatója vállalta el. Az elmúlt évek sikeres vándorkiállításaihoz hasonlóan a tárlat a későbbiekben iskolákban, egészségügyi intézményekben is bemutatkozik.

ladelfia Diakonissza Szövetséget kérték fel erre a feladatra. A szervezetet Biberauer Tivadar fia, Biberauer Richárd lelkipásztor vezette. Az intézményt 1906-ban miniszteri rendelettel „nyilvános jellegű közkórházzá” minősítették, de a fenntartási nehézségek arra kényszerítették a leányegyházközséget, hogy 1909-ben 245.035 koronáért eladják az intézményt a Filadelfia Egyletnek. A megvásárláshoz szükséges összeg előteremtését a Kárpát-medence protestánsai közötti adománygyűjtés segítette. Működtetését ez az egylet látta el 1909–1951 között.

A diakonisszák részére 1914-ben megvették a kórház melletti telken álló Kobrák-villát, amely 1895-ben épült Kobrák Mór cipőkereskedő számára. A villa a diakonisszák „anyaháza” lett, földszintjén a kórház igazgató-lelkésze, Biberauer Richárd és családja élt.

A 20. század első harmadának viharos éveiben a kórháznak számtalan gonddal kellett megküzdeni. Az első világháború idején vállalták a harctéren megsérült katonák gyógyítását, de az állam a Bethesda számára nem biztosította a hadikórházakat megillető költségtérítést. A különböző járványok, a kommun rendelkezései, betörések, tüzesetek, az 1920-as évek gazdasági válságai tovább súlyosbították a problémákat. Az intézmény költségvetésében jelentkező hiányokat Biberauer Richárd személyes kapcsolata révén, csak nagy erőfeszítések árán – részben holland és svájci segítséggel – tudta megoldani.

A Filadelfia Egylet telkének Hungária körút felőli részén 1928-ban épült fel a Sylvester nyomdának is helyet adó újabb ház. (Vezetőinek, Tildy Zoltánnak és Bereczky Albertnek a felelőtlen gazdálkodása miatt az 1930-as évek elején a Bethesda kertjének egy részét el kellett adni.) A nyomdában

számos protestáns kiadvány készült, köztük több tízezer Károli Biblia.

Biberauer Richárd 1939. január 9-én bekövetkezett haláláig vezette igazgató-léleként a kórházat. Nyomdokaiba lépve fia, *Richárd* vette át az 1938-ban alapítványként alakult Filadelfia Diakonissza Alapítvány és intézményei (Bethesda-kórház, árvaházak) irányítását. Biberauer Richárd és családja, öccsével *Biberauer Györggyel*

1915-től megnő majd a forgalom a vizsgáloban

Az udvari épület, Bartl egykori nyaralója

Az első új pavilon a villa kertjében

együtt 1940-ben nevét Bodokyra magyarosította.

A második világháború legembertelembb éveiben, a Bethesda-kórházban és a Filadelfia Diakonissza Intézet intézményeiben a diakonisszák Bodoky Richárd felelősségvállalását és irányítását követve számos üldözött zsidó életének megmentésében segítettek bújtatással, átirányítással, hamis papírokkal. A Filadelfia diakonisszák

és munkatársaik nemcsak a kórházban, de az árvaházakban és más gyülekezeti szolgálati helyeiken is bátran vállalták a rájuk bízott üldözöttek szolgálatát.

A bombakárok és az ostrom megannyi nehézsége ellenére az Filadelfia Alapítvány szinte valamennyi intézménye túlélte a háborút. Bodoky Richárd ekkor indította el az újjáépítésért folytatott nehéz küzdelmét, amihez igen nagy segítséget nyújtott az ekkor Svájcban tartózkodó *dr. Bodoky Györgyné Vischer Annelies* és a család svájci rokonsága, továbbá a különböző segélyszervezetek.

A Rákosi-korszakban bekövetkezett államosítás után Apáthy István Gyerekkórház név alatt folytatódott a munka az épület falai között. A rendszerváltozás után, 1992-től a Magyarországi Református Egyház Bethesda Gyerekkórháza nevet kapta, és újra egyházi intézményként működik. A szakképzett segítők az elődök szellemében, gyermekek között végzik a gyógyítás szolgálatát.

A kórház újraindításának fáradságos munkáját az első főigazgató, *dr. Dizseri Tamás* gyermekgyógyász szakorvos irányította 2003-ban bekövetkezett haláláig. Áldozatos tevékenysége elismerésül a Magyarországi Református Egyház Zsinata 2004-ben Dizseri Tamás Szeretetszolgálati Díjat alapított, melyet minden évben olyan személynek ítélnék oda, aki a szeretetszolgálat bármelyik ágában önfeláldozó, kiemelkedő munkát végez. ●

Tarján Vili babérkoszorúja

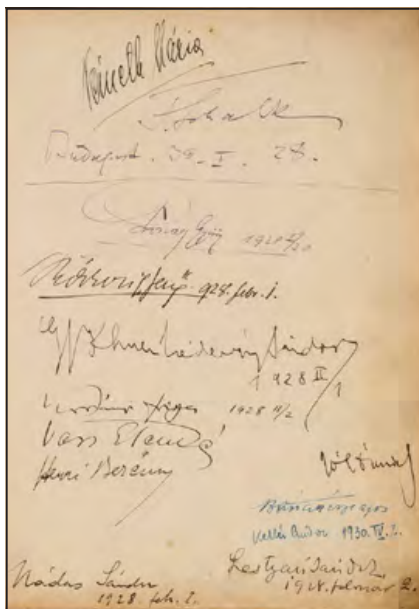
Saly Noémi

A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ segítségével páratlan kincshez jutott: a New York kávéház egyetlenként megmaradt régi vendéglátókönyvéhez. Nemcsak a benne sorakozó autogramok önmagukban vett értéke miatt tekinthető kincsnek – egy eredeti Thomas Mann aláírás a piacon két-háromezer dollárt is megér –, hanem mert tudósít a főváros két háború közötti korszakának élénk kulturális, idegenforgalmi életéről, a társaságok összetételéről is.

Tarján Vilmos fénykorában, az 1930-as években

A legendás kávéház történetében kiemelkedő időszak volt az, amikor – 1920 és 1936 között – Tarján Vilmos vezette. A New York a világháborús évek mélyrepülése után megint Budapest első számú látvá-

nyossága lett, a város kimagasló személyiségei látogatták, és szinte kötelezően oda vitték külföldi vendégeiket, köztük világsztárokat is.

A vendéglátókönyvi bejegyzések, rajzok, kották 72 oldalon sorakoznak, 1928 januárjától

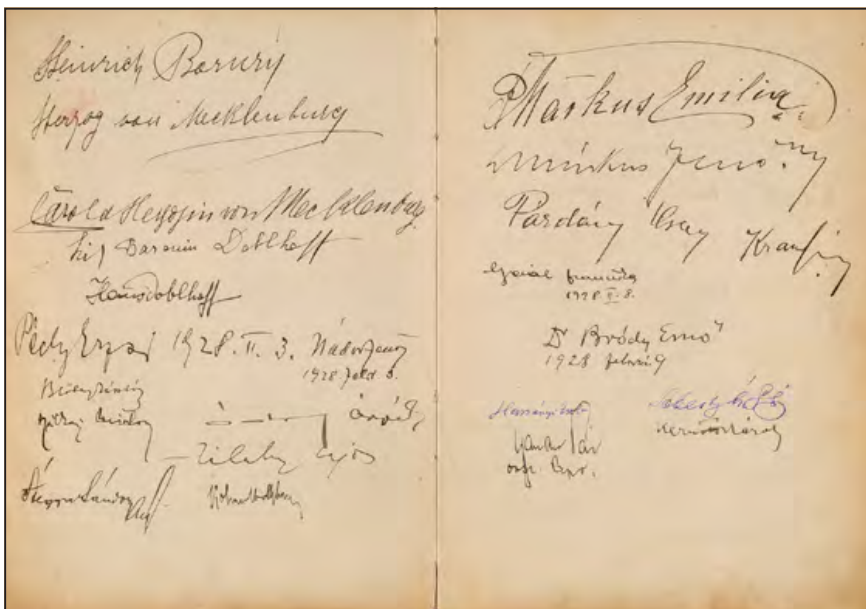
1936 augusztusáig. (Két év kihagyás után 1938 júniusától 1941 májusáig még négy oldalon van pár autogram és egy francia nyelvű üdvözlés, amelyek Tarjánék későbbi üzletében, a Lukács fürdő vendéglőjében kerülhettek a könyvbe.) Sajnos egyelőre nem sikerült mindent kisillabizálni, de az eddig azonosított mintegy 160 név is parádés virágcsokornak mondható.

Megpróbáltam szemezgetni, kideríteni néhány híres vendégről, milyen alkalmából jártak Budapesten.

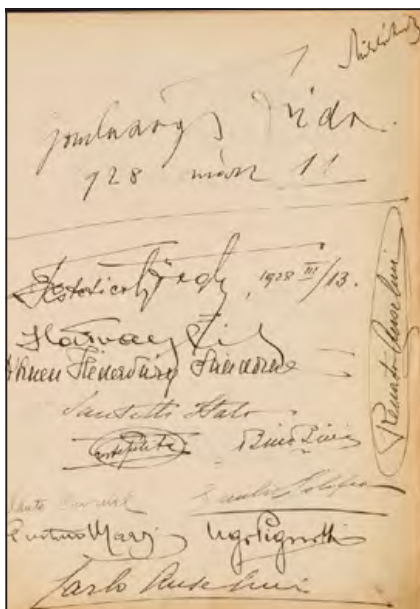
Színészek, bárók, vívóbajnokok

Az első két aláírás 1928. január 30-án került a nyitó oldalra: Németh Mária operatársnő és Franz Schalk osztrák karmester vacsorázott együtt Tarjánnál. Schalk pár nappal korábban dirigálta az Operaházban a Figaro lakodalmát (*sic!*) és a Filharmónia Zenekar Bach–Händel estjét, óriási sikerrel. Régóta ismerték egymást: négy évvel korábban Schalk szerződtette Németh Máriát a bécsi állami operához. Egy hónappal később itt egy láthatólag összetartozó színházi kompánia: Péchy Erzsébet, Nádor Jenő, Beöthy László színigazgató, Ódry Árpád, Rátkay Márton, Zilahy Lajos és két érdekes alak a „felső tízezerből”: Kohner Willy báró és Álgya Sándor altábornagy. Szirmai Albert új operettjének bemutatóját nézték meg a Király Színházban, utána jöttek vajon, vagy valamelyikük saját előadása után? Színészekből amúgy sose fogyunk ki: később majd jön Márkus Emília – Márkus József főpolgármester húga – a férjével, Párdány Oszkár miniszteri tanácsossal, fiával, Márkus Jenő színházi titkárral, Uray Tivadarral, Gaál Franciskával és a csehet valószínűleg álló báró Krausz Simon bankárral, aztán Somogyi Nusi és a Góth házaspár, Alpár Gitta, Gombaszögi Frida, Paulay Erzsébet, Darvas Lili...

1928. március 28-án a Budapesti Hírlap részletesen beszámol a Magyarországon élő jeles olasz vívó, Italo Santelli szervezésében másnap kezdődő „vívóakadémia” résztvevőinek fogadtatásáról: „A kormány

képviselőtében megjelent a pályaudvaron bárciházi Bárczy István miniszterelnökségi helyettes-államtitkár, a Magyar Vívó Szövetség képviselőtében Rakovszky Iván nyugalmazott belügyminiszter, a Szövetség elnöke, akik az akadémia rendezője, Santelli Italo lovag vívómester társaságában várták a trieszti gyorsvonat érkezését. Zúgó éljenzés és az olasz himnusz dallama köszöntötte a kocsikból lelépő olasz vívóbajnokokat. Elsőnek a nálunk is jól ismert Oreste Puliti ugrott a perronra. (...) Sorjában jöttek utána a többi olasz vendégek, Bini, Marzi, Pignotti, Alochio, Salafia, Carlo és Renato Anselmi, akiket Santelli mester mutatott be Rakovszky Ivánnak és Bárczy István államtitkárnak."

Hát hova máshova vihették volna őket vacsorázni aznap este, mint a New Yorkba?

A fekete démon és más csodabogarak

Április 10-én a remek jazzhegedűs, Teddy Sinclair is megjelenik a vendégek között (vajon kikkel?) – előző este adott óriási sikerű koncertet a Vigadóban tizennégy tagú londoni zenekarával. Érdekes, hogy a vendégkönyvben a zenészek közül egyedül ő hagyott autogramot.

A korszak egyik legnagyobb sztárja, „a fekete démon”, Josephine Baker 1928. május 1-jén lépett fel a budapesti Royal Orfeumban. Ehhez az erkölcsökért aggódók megnyugtatóására egy „hatósági zsúri” előzetes engedélyező bólintására is szükség volt. „Hétfőn délután négy órakor mutatkozott be a hatóságok zsúrija előtt Josephine Baker, a szokatlan izgalmak középpontjában

álló fekete táncosnő. Az ellenőrző bizottság tagjai: Bezegh-Huszágh Miklós főkapitányon, Issekutz Aurél belügyminiszteri helyettes államtitkáron, Tomcsányi Kálmán és Boór Aladár belügyminiszteri tanácsosokon kívül a mintegy harminc-negyven főnyire tehető közönség soraiban ott láttuk Ilovszky János törvényhatósági bizottsági tagot, Álgya-Papp Sándor honvédelmi államtitkárt és a közélet más kiválóságait. Kerek egy óra hosszat tartott a Royal-Orfeumban rendezett előadás, melynek végeztével a bizottság tagjai közölték Zerkovitz Béla igazgatóval, hogy a táncosnő száma engedélyezhető. (...)

– A bizottság Josephine Baker mutatványában semmi kifogásolni valót nem talált. Sem a táncában, sem a dalaiban, sem az öltözékében. Mindent megtettünk, hogy különösen a színpadi kosztüm miatt kifogások ne merülhessenek fel. A művész nő öltözéke még a bécsi jelmezénél is szolidább – nyugtatja meg az olvasókat Zerkovitz. – A főkapitány kijelentette, hogy tudomása szerint teljes a nyugalom és semmiféle rendezavarástól sem kell tartani...” – számol be a végeredményről a Budapesti Hírlap.

Hogy ki rajzolta róla a vendégkönyvbe a bájos karikatúrát, sajnos nem sikerült megfejtenem. S asztaltársaságából se mindenkint. Roboz Imréné, a Vígszínház igazgatójának felesége mellett talán más magyarok is ültek ott (például ki lehet az a Márta vagy Márton?), de akik még aláírták, mind híres külföldiek: Ernst Lothar bécsi író és színigazgató, Adrienne Gessner és Helene Thimig bécsi színésznők, Hans Rehmann svájci filmszínész. Alighanem Baker kedvéért rándultak át Bécsből.

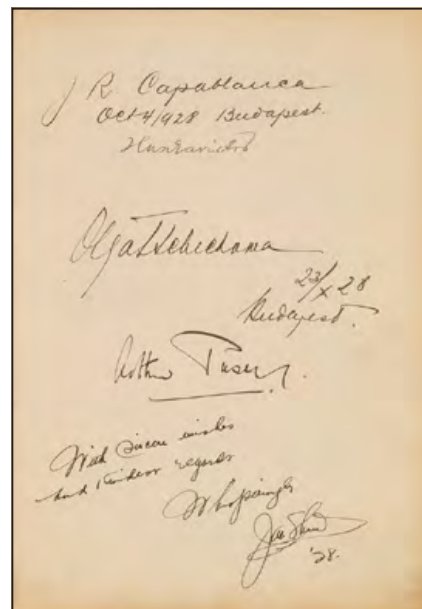

1928 augusztusában Budapesten járt a magyarok nagy barátjának, a trianoni békeszerződés kemény szavú bírálójának, Rothermere lordnak a fia, Esmond Harmsworth a kor egyik legnépszerűbb angol újságírójával és krimiszerzőjével, Edgar Wallace-szal és feleségével, Violettel. Sajnos a társaság negyedik angol tagjának nevét nem sikerült kiolvasni, viszont mintha velük vacsorázna később oly tragikus sorsra jutott nagy vívónk: Petschauer Attila. (Bármilyen meglepő, erről a látogatásról nem találtam híradást az interneten hozzáférhető lapokban, pedig a Pesti Hírlap újságírója nem sokkal korábban Berlinben készített egy interjút Wallace-szal, aki örömmel készült Magyarországra.)

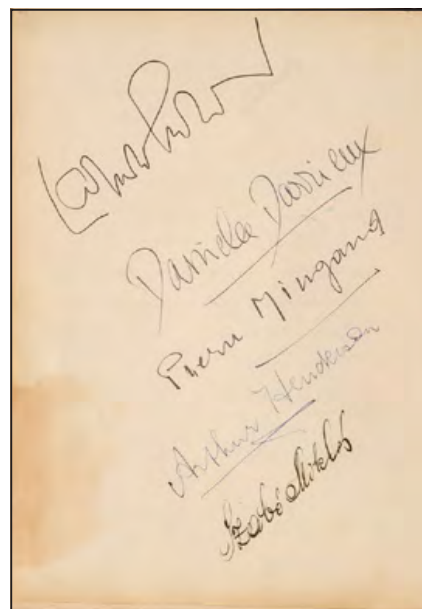
1928. szeptember 21-től október 3-ig tartott a sakkozók budapesti „mesterversenye” a Siesta szanatórium dísztermében, amelyen sok jelesség mellett a kor világbajnoka, Capablanca is részt vett. Saját bevállása szerint a sakkot csupán szórakozásnak tekintette, és jókat evett-ivott nálunk – talán a búcsúvacsorán írta alá Tarján vendégkönyvét október 4-én. Huszka Victor, aki aláírásával a mester szoros közelségébe türemkedik, a székesfővárosi idegenforgalmi hivatal helyettes vezetője: ebből gondolhatjuk, hogy a számlát ezúttal a főváros állta.

Két női híresség virgonckodik együtt 1929. március 18-án: az örök botrányhős primadonna Fedák Sári mint „Miss Beregszász” (ugyanis ott született) – és a szépségkirálynő „Miss Európa”: Simon Böske (februárban nyerte el a címet Párizsban).

1929 március végén a főváros vendége az ekkor már nem fiatal (54 esztendő), de

még mindig világhírű sztár: Mistinguett. A Pesti Napló újságírója, Fazekas Imre hódoló kis riporttal tiszteleg előtte, de a pletykákat se felejtí ki: „Itt van. Vasárnap este érkezett. Miért jött? Egy francia táncos, a Rocky-fíú miatt. A Rocky-fíú fogadta. Meg a Josephine Baker. Néhány újságíró is. Azt írták a híres francia énekesnőről, hogy – soha ilyen fiatal nem volt. És megírták, hogy elkísérte idevezető útján egy elegáns fiatalember is, egy dél-amerikai milliárdos, bizonyos Arturo Lopez. Mistinguettet a 21 éves szerelmes Arturo Lopez kísérte Budapestre a – Rocky-fíúhoz.” Talán ennek a kis Artúrónak a beceneve lehetett Miccaluga? (És Josephine Baker idejött volna Mistinguett kedvéért? Mert ő 1928-ban kétszer is fellépett Budapesten, de utána – utoljára – már csak 1957-ben.)

Hollywood, Boldogfalva, végállomás

Érdekesen csoportosult 1934-ben egy lapra – de nem egy napra – három nagy muzsikus: Willem Mengelberg holland karmester, Kodály Zoltán és Lehár Ferenc. S ha már karmestereket emlegetek, itt a kézjegye Ruggiero Riccinnek, Doráti – ekkor még Deutsch – Antalnak és Leopold Stokowskinak is. Az ő elektrokardiogram-szerű aláírása már biztosan nem a New York kávéház falai között került az utolsó lapok egyikére. De vajon pontosan mikor? És tényleg együtt ült vele az asztalnál Danielle Darrieux, Pierre Mingand, Arthur Henderson és Szabó Miklós? Hát bizony az első kettő igen, a második kettő meg valószínűleg nem. De mire ez a régi újságokból kiderül...

1938 januárjában a Pesti Napló hozza a hírt: „Budapestre készül Henry Köster, Joe Pasternak és Stokowski.” A cikk szerint Pasternak az Universal köte-

lékébe kerülve magához hívta Hollywoodba Köstert (eredeti nevén Hermann Kosterlitzet), Gaál Franciska első filmjeinek rendezőjét. (A producer Pasternak volt.) Köster nagy sikerrel vitte filmre a tizenöt éves Deanna Durbinnel a Három kis ördögöt, majd jött az igazi, óriási durranás: a Száz férfi, egy kislány, Durbin mellett Stokowskival a főszerepben. A film zenéi közt hallható Liszt Magyar rapszódiaja és a Rákóczi-induló is. Hogy miért? Hát mert Köster feleségét Király Katónak hívták. Két nagyszerű magyar színész, Király Ernő és Solti Hermin leánya volt.

„– Minden éjszaka – meséli Solti Hermin – együtt ültek a gramofon körül: Stokowski, Henry Köster, a vőm, Joe Pasternak és a leányom, aki százszámra játszotta a gramofónlemezeket. A magyar számok váltották ki a legnagyobb lelkesedést.

– Köster (...) mihelyt befejezi a Darrieux-filmet, melyben a legkiválóbb amerikai sztárok lesznek a nagy párizsi színésznő partnerei, Joe Pasternakkal elindul Magyarországra felé. Az a tervük, hogy (...) olyan filmeset választanak ki Joe-val együtt Pesten, amelynek színmagyar a levegője, a története, és egészen magyar a zenéje, amit Pesten íratnak hozzá. Bizonyos vagyok benne – írja Köster –, hogy egy ilyen »Hollywoodban készülő magyar filmmel« igen nagy sikert arathatunk idekinn és az otthon élő magyarok előtt. Nagy örömeinkre szolgálna, ha Stokowski beváltaná ígéretét, és csakugyan velünk jönne ő is Budapestre... nagyon sokszor kijelentette előtünk, hogy boldogan hangversenyezne Budapesten.”

Arthur Henderson a lapok szerint 1938. április 21-én érkezett a fővárosba, békefenn-tartási reményekkel. Legföljebb inkognitó-

ban visszatérve vacsorázhatott Stokowskival, aki nyáron jött. Július 27-én Lengyel Menyhérttel uzsonnázott és tárgyalt a Ninocska filmtervéről (1939-ben készült el, Greta Garbóval a főszerepben), majd – mint a Pesti Napló írja – „este az egyik budai vendéglőben vacsorázott Zilahy Lajosék társaságában. Különösen a magyar népi zenéről érdeklődött, mire elvitték a Dunapartra cigányzenét hallgatni. Több mint két órán keresztül húzta Kóczé zenekara Stokowski fülebe a magyar nótákat. A nagy karmester több nóta címét feljegyezte s megkérte Zilahy Lajost, hogy kótájukat, illetve a gramofónlemez-változatokat megszerezze. Éjfél után a Gellérthegy-re rándultak ki, ahonnan Stokowski az éjszakai tiündöklő Budapestet nézte. Megjegyezte, hogy most már csakugyan megvalósítja régi tervét, hogy Budapesten hangversenyez. Reméli, hogy télen ez sikerülni fog.

Csütörtökön délelőtt a városban sétált, majd a Nemzeti Múzeumba ment s onnan a többi múzeumba látogatott el. A délutánt és az estét baráti társaságban töltötte.

Csütörtök este Stokowski ismét az egyik dunaparti szálloda éttermében hallgatta baráti körben kedvenc cigánymuzsikáját.”

A hangverseny tervét elsodorta a háború. Stokowski csak majd' harminc évvel később, 1967 elején dirigált Budapesten. De az már egy másik város volt. És a színmagyar hollywoodi filmből se lett semmi. Hogy mit csinált itt akkor Danielle Darrieux? Hát a Retour à l'aube (magyarul: Egy pesti éjszaka) főszerepét játszotta. Henri Decoin rendezte, egyes részeit az erdélyi Boldogfalván és Zichyúfaluban, illetve Pesten forgatták azon a nyáron. Az utolsó békeévben. ●

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

G. István László Kifehéredett

A Duna fölött az ég kifehéredik, mint verebek szárnya haláluk előtt. A remény jéghideg hókotró – a kásás-fagyott hóoszlopok, a tujázó pestiek lármája, hosszú nercbundák, fényes bogárhátú autók és stráfkocsik között felkotor a zsúfolt pesti háborús nyüzsgés békefoltjaiból valami engesztelhetetlen érdes ízt. A nyilas szeme nyájas volt, mint a levendula, kérlelhetetlenségében volt ízlés, egyet ütött csak a lapockák közé, kérte, kövessük, hiszen az ügy halaszthatatlan. Az együttműködés és az összetartozás között alig van különbség. A Duna fölött az ég kifehéredett, mint a túl exponált kép vagy a lélek belső vakulobbanása. Levettem a cipőm, mintha mecsetbe lépnék, a fűzők felől ecetszag csapott meg, lányaim, feleségem nem láttam, csak egy jégtábla éléről visszavillanó fényzilánk értette meg velem, hogy miért nem szomjazom.

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

**KOMÁR ISTVÁN:
MESTEREK
ÉS TANÍTVÁNYOK**

Holnap Kiadó

Mik azok a gesztusok, a tekintetek mögött rejtőző titkok, amik a színészetet hivatás-sá, mi több művészet-té emelik? Mi az, ami

ebben a mesterségben átadható és megtanulható, mit köszönhet az elődöknek a jelenkor színésztársadalma? Hogyan válik maradandóvá a pillanat művészete? Köte-tünkben a múlt nagyjaira, példaképeikre, mestereikre emlékeznek a jelen színművészei.

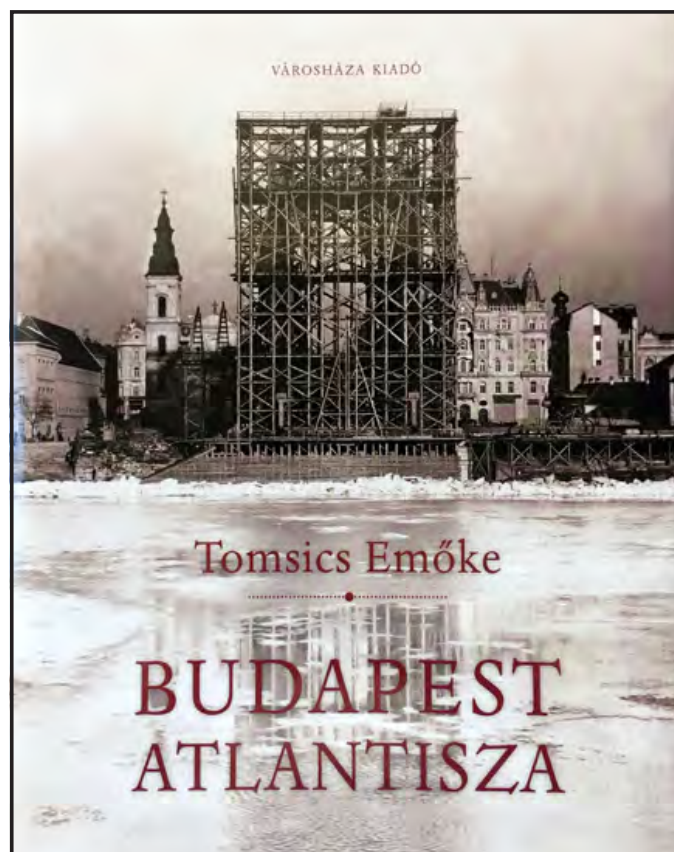
Ára: 2900,-Ft

ALAPMŰ A LEBONTOTT PESTI ÓVÁROS RÓL

**Tomsics Emőke: Budapest Atlantisza
(A pesti Belváros átalakulása a 19. század végén)**

Török András

Tomsics Emőke a Nemzeti Múzeum Történeti Fotótárának kutatója. Ezt az intézményt a fotótörténész szakma részben irigyli, részben kárhoztatja, mert kincsein fukar gazdaként ül, ahelyett, hogy a kor szavára hallgatva mindent online megosztana az őt eltartó nagyközönséggel. Ez a könyv arra int mindenkit, hogy a Történeti Fotótárra ne csak mint múzeumi, hanem mint tudományos műhelyre is tekintsenek.

Kiadóként egy olyan jól csengő név szerepel a borítón, amelyet öt éve sajnálatosan nélkülözni voltunk kénytelenek: a Budapest Atlantisza című album a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kebelében újra indított Városháza Kiadó remek produktuma.

A szerző szerencsésen kanyarította ki a budapesti helytörténet egy olyan témáját, amelyről eddig is sokat lehetett tudni (összesen 140 épületet bontottak le, köztük voltak három és négy emeletes házak is, durván a Belváros ötödrészét), de tudásunk – a sok fennmaradt fotográfia ellenére – mindeddig igen töredékesnek volt mondható. Szerencsés a témaválasztás azért is, mert így egy kötetben megférhetett az alap kutatás és a dúsan illusztrált történeti monográfia. A szerző mellettben ajándékoz meg minket egy 28 oldalas topográfiai regiszterrel, amelyben szerepel az eltűnt negyed összes utcája, tere, épülete, kávéháza és más intézménye.

A *Budapest Atlantisza* a végsőig interdiszciplináris munka. Olyan mintha a szerző egy sokszögű idomba fogta volna témáját. A lebontott egykori pesti óváros tárgyát vizsgálja városrendezési, város-, sajtó- és művelődéstörténeti, városszociológiai szempontból. De felhasználja a hivaltörténet, a művészet- és fotótörténet, az urbanisztika, a tömeglélektan, a vendéglátás és a divat történetjének szempontjait és adalékait. Hatalmas tudást vonultat fel: van olyan fejezet, amelyhez 167 lábjegyzetet csatol. Emellett a kötet nagyon kellemes, szinte letehetetlen olvasmány.

Ahhoz hogy megértsük a változásokat, a kiinduló állapotokat alaposan be kellett mutatni. A Szubjektív séta a régi Belvárosban című fejezet Cs. Szabó László és Krúdy idézeteiből indul ki, így ismerteti meg velünk a pusztulásra ítélt negyed. A sok fénykép megannyi támpont az érzéletes befogadáshoz – hiszen sok helyen megtalálunk egy-egy ma is álló épületet. Mire a fejezet végére érünk, már nem csak tudjuk, hanem érezzük is, mi mindent bontottak le.

Sok mozaik ismert volt ebből a bonyolult történetből, de van olyan momentum, amely a legkevésbé sem közismert. Például az, hogy a Rózsa tér a környezetében lakó polgárok kezdeményezésének köszönhetette a születését. Ők kezdeményezték és fizették a közepén szabadon álló Fehér rózsá nevével háza lebontását.

A Kőosz és a rend című fejezet annak a rekonstrukciója, hogyan látták a gyorsan növekvő város lakói saját városukat, milyen átalakításokat vártak el a hatóságoktól. A következő, Közérdek és magánérdek kötélműzása (A fővárosi építkezések az építésügyi szabályok tükrében) című fejezet óhatatlanul valamivel szárazabb olvasmány az előzőeknél. Azt mutatja be, hogy a növekvő építési kedv miatt bekövetkező szabálytalanságok miként kényszerítik ki a szigorúbb építési szabályozást, és az milyen vargabetűk leírása után születik meg.

A két következő fejezet, amely egyfelől a Belváros helyét jelöli ki az 1872. évi szabályozási tervben, illetve az Erzsébet híddal kapcsolatos szabályozással foglalkozik, akár egyváltóban is olvasható. A Tabula Rasa című, a hídépítéshez és a voltaképpen bontásokhoz vezető döntéssorozatról szóló fejezet váratlan krimi-fordulatokkal szolgál. Jól tudjuk, hogy a belvárosi plébániatemplomot végül megőrizték, de ez hajsza híján nem így történt. Aztán 1910-ben műemlékké nyilvánították.

A láthatatlan Belváros című fejezet távoli nekifutással, a fotográfia mint műfaj lehetőségeinek és korlátainak ismertetésével indul. Hosszasan foglalkozik a „városlátás” fogalmával, azzal, hogy mit tartottak érdemesnek fényképezni, és ez hogyan változott a technika fejlődésével. Megtudjuk, hogy London és Párizs nagy bontási munkálatait nagy részletességgel dokumentálták arra felkért hivatásosok. Ez Toldy László főlevéltárosnak is eszébe jutott, igaz, kissé későn. Ám amire a következtetéseket nem egyszerűen megismétlő, hanem továbbgondoló Összegzés is hangsúlyosan utal: a bontásról hiányosan ugyan, de vannak képeink, a bontás előtti hétköznapokról azonban egyáltalán nincsenek.

Tomsics Emőke összegzésének utolsó két mondata korántsem lelkes: „A Belvárosról szóló képünk tehát szinte kizárólag architektúrális, s mint ilyen, közelről sem tekinthető teljesnek. Több-kevesebb megszorítással ez a további kutatásra váró állítás valószínűleg az egész 20. század előtti Budapest-képre kiterjeszhető.”

Nagyszabású, összegző alapmű született, amely lendületet adhat a további kutatásoknak. És sok örömet okoz majd a budapesti lokálpatrióták sok ezres tömegének, többek között a BUDAPEST olvasóinak. ●

Városháza Kiadó, 2015, 294 o., tervezte Kurucz Dóra, a mutatókat készítette Medgyesy Zsófia, felelős szerkesztő Fenyves Katalin, ár nélkül.

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

A BUDAVÁRI KIRÁLYI PALOTA TÖRTÉNETE

A Budapesti Történeti Múzeum kiadványa

A Budavári Palota a főváros egyik emblematikus építményegyüttese, fordulatossága és látványos történetének összefoglalása mégis sokáig váratott magára. A hiánypótló műként most megjelent kiállításvezető összefoglalja a középkori és az újkori királyi palota történetét a 14. századtól a jelenig.

Ára: 2 500,-Ft

Megvásárolható a Vármúzeum üzletében (Budavári Palota E épület) magyar és angol nyelven.

A BUDAPEST ANTIKVÁRIUM AJÁNLATA**M. KIR. BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS KATONAI PARANCSNOKSÁG (BRONZ ÉRDEMÉREM)**

Sign: Ispánki (József)
Előlap: Sárkányölő Szent György
Eredeti szalaggal.
Átmérő: 50 mm
Megjelenés: 1939.

Ára: 10 000,-Ft

Az érem és még számtalan Budapesttel kapcsolatos műtárgy, papíregység megvásárolható a Budapest Antikváriumban (1091 Budapest, Üllői út 11–13.), illetve kedvére böngészhet honlapunkon: www.budapestantikvarium.hu

BELLÁK–JERNYEI KISS–KESERÜ–MIKÓ–SZAKÁCS: MAGYAR MŰVÉSZET (2. KIADÁS)

Corvina Kiadó

A kötet öt neves művészettörténész szerzője – Bellák Gábor, Jernyei Kiss János, Keserü Katalin, Mikó Árpád, valamint Szakács Béla Zsolt – nehéz feladatra vállalkozott. Több mint tizenegy évszázad művészetének történetét adják közre egyetlen kötetben, a festészet és a szobrászat mellett az építészet, a fotográfia, az iparművészet, illetve a 20. században a helyébe lépő design meghatározó áramlatait is figyelemmel kísérve.

Ára: 10 000,-Ft

Dr. August Oetker (1910)

ÉVSZÁZADOS TRADÍCIÓK

a Dr. Oetker múltja és jelene
Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum
2016. február 28-ig

Az MKVM új időszaki kiállítása bepillantást nyújt a Dr. Oetker magával ragadó világába. A kortörténeti dokumentumokkal illusztrált, eredeti tárgyakal és enteriőrökkel gazdagított tárlat elkalauzol a patinás márka fordulatos múltjába és érzelmekben bővelkedő jelenébe.

Megtudhatjuk, miként édesítette meg generációk mindennapjait egy észak-német patikus zseniális találmánya, és hogyan sikerült utódainak nemzedékről nemzedékre tovább örökíteniük a minőségi termékek iránti szenvedélyt.

Látogasson el Óbudára és ismerje meg a mesébe illő sikertörténet titkát! ●

Bővebb információ: www.mkvm.hu

A MŰVÉSZET FORRADALMA

Orosz avantgárd az 1910–1920-as években
Magyar Nemzeti Galéria, C épület, 3. emelet, 2016. január 29. – május 1.

Kivételes alkalom, hogy az orosz avantgárd képzőművészet jelentős alkotói olyan múzeumi gyűjtemény keretében mutatkoznak be Budapesten, amely így egyben Oroszországon kívül még sosem volt látható.

A Magyar Nemzeti Galériában negyven kiemelkedő mű szerepel a Jekatyerinburgi Szépművészeti Múzeum avantgárd kollekciónak, amelyben többek között olyan nevek sorakoznak, mint *Kazimir Malevics, Vaszilij Kandinszkij, Alekszandr Rodcsenko, El Liszickij, Natalja Goncsarova* vagy *Mihail Larionov*. A tárlat végigvezeti a látogatót az 1910-es és 1920-as évek orosz avantgárd művészetének legfontosabb irányzatainak, miközben a történelem viharos eseményei is megelevenednek korabeli dokumentumokon keresztül.

A kiállításához kétnyelvű (magyar és angol) impozáns katalógus készült. ●

Ilja Maskov: Székben ülő nő portréja, 1913
© Jekatyerinburgi Szépművészeti Múzeum

Jörg Widmann. Fotó: Marco Borggreve

MODERN SZERELEM A BFZ-VEL

A Budapesti Fesztiválzenekar koncertje

Budapest Music Center, 2016. január 24. 19.45

Ha kell humoros, ha kell provokatív, és ha kell fennkölt és lírai. Muzsikája egyszerre nevet és sír – nehéz kikerülni az intenzív hatása alól. *Jörg Widmann* valódi zenei polihisztor: estéit a világ legnívósabb színpadain tölti, mint az egyik legkeresettebb klarinétművész, éjjelente pedig remekműveket komponál, amiket aztán el is vezényel. Túlságosan kíváncsi ahhoz, hogy csak egy dolognak éljen. Ugyanolyan örömmel nyúl *Mozarthoz*, mint egy minimalista kortárs darabhoz. Imádja Magyarországot és az itteni közönséget, ezért január 24-én egy teljes szerzői estet szentel nekünk a Budapest Music Centerben, együtt a Budapesti Fesztiválzenekar művészeivel. A koncert tele lesz szerelemmel, humorral, iróniával, virtuozitással és csapongó fantáziákkal. ●

ELÖL SEMMI

Zappe László

Alul semmi – elég pikáns cím. Ehhez képest *Réthy Attila* rendezésében a Thália színház előadása történelmi-szociológiai dokumentumokkal kezdődik a *Margaret Thacher* kormányozta Angliáról, arról az időről, amikor – a múlt század nyolcvanas éveiben – a Vaslady vaskézzel modernizálta az angol gazdaságot. Bányák, gyárak ezrei zártak be, tömegek váltak munkanélkülivé. Ebből a helyzetből vette tárgyát *Peter Cattaneo* nagy sikerű filmvígjátéka, amely 3 és fél millió dollár költséggel közel 258 millió dollár bevételt hozott 1997-ben.

Két évtized sem kellett hozzá, és színházi előadás lett belőle Budapesten. Az ötlet lényege magából az eredeti történetből ered. A nézők ugyanazért mennek be a Tháliába, amiért a sztori szerint a nők arra a műsorra, ahol férfi sztrip-tízt ígérnek.

Átverés természetesen a cím is, meg a történelmi-szociológiai bevezetés is. A darab, akár a film, éppoly keveset mutat meg a munkanélküliség valódi társadalmi és egyéni következményeiből, mint a hímtagokból. De fölkelte és föntartja a várakozást. A várakozási időt pedig jópofán szellemeskedő, kicsit érzélgős történettel tölti ki *Simon Beaufoy* forgatókönyve, amelyet *Hamvai Kornél* fordított magyarra.

Kicsit hosszadalmas az előjáték, amíg egyáltalán eljutunk az ötletig, hogy néhány férfiú magamutogatással oldja meg

katasztrófális anyagi helyzetét. Eleinte két munkanélküli elég sokáig szerencsétlenkedik azzal, hogy egykori munkahelyéről ellopjon egy jókora fémdarabot. A vicces ügyetlenkedéshez is idő kell, meg ahhoz is, hogy kiderüljön a drámai alapszituáció: egyikük, amúgy is link fickó, akit nem minden ok nélkül elhagyott a felesége, jelentékeny összegű tartásdíjjal adós, és e miatt megvonhatják tőle a fia láthatását, aki egyébként velük van a körülményes betörés során is. Nehezen verbuválódik a csapat is, amíg összejön annyi nekikeseredett férfiú, amennyivel már érdemes nekifogni. Lassacskán azért akad egy homoszexuális hajlama miatt öngyilkossággal próbálkozó biztonsági őr, egy kirúgott hivatalnok, aki a feleségének nem meri bevallani, hogy nincs munkája. Aztán hirdetésre jelentkezik egy fiatalember, merthogy neki van mit mutogatnia, meg egy vén kriptli, akinek éppen hogy nemigen akad. Ráadásul a családi életek is zajlanak közben, az egyik asszony a tartásdíjat követeli, a másiknak az fáj, hogy férje a munkanélküliségtől impotens lesz, a harmadik meg gyanútlanul költekezik. És amikor minden együtt lenne, még némi mozgáskultúrára, tánctudásra is szert kellene tenni. Szerencsére a hivatalnok valóságos tudora a színpadi táncnak, csak éppen vonakodik részt venni a képtelenek tetsző vállalkozás-

ban. De persze beadja a derekát, így a fölöttébb multságos táncórák sem maradnak ki az előadásból.

Cziegler Balázs díszletének lényege a bezárt üzemcsarnok forgatható kapuja, amelynek hátoldala néha a majdani fellépés helyszínéül szolgáló terem bejáratává alakul. Ennél fontosabb feladata azonban a ronda rideg iparvidék érzékeltetése. *Velich Rita* ruhái többet mondanak némely szereplőről, mint a forgatókönyv. *Szabó Győző* rekedtes mackóbrummogással biztosítja a publikum rokonszenvét a könnyelmű, de mélyen érző apa iránt, *Nagy Viktor* apró malacszemmel aggódja végig a szerepét, *Vida Péter* minden akcióban és mondatban megtalálja a viccet, a jellemet kevésbé, *Tamási Zoltán* ezúttal is bizonyítja, hogy keserű humor szakértője. *Bán Bálint* vékony, szőke és fiatal, *Pindroch Csaba* vaskosan és pófátlanul életvidám. *Schell Judit* akkurátusan követelőző, *Fodor Annamária* megértő természetét jól titkoló, *Gubás Gabi* elegánsan költekező feleség. *Hunyadkürti István* derűsen haszonleső mulatótulajdonos.

A történet természetesen a műfaj szabványa szerint ér véget, a vállalkozást ugyan az utolsó percig is mindenféle veszély fenyegeti, hol ez, hol az gondolja meg magát, még az ötlet kiagyalója is megfutamodna, bár semmi oka nincs rá, de végül teljes a siker, a családi bonyodalmak is eligazodnak.

Csak a valódi publikum marad hoppon. A cím ígérete teljesül ugyan, ám a nézőknek pucér férfighátsókkal kell beérniük. De senki sem érzi becsapva magát. ●

A BUDAPEST 2015. évi tartalomjegyzéke és mutatója

Összeállította: Sántháné Antal Sára

Várostartórténet, köztörténet

BEDŐ József: Májusi mozinap (A nagy háború). 5/22–23. ill. 1915. május 19-én jótékonyági célú rendezvény a rokkantak megsegítésére.

CSÁSZTVAY Tünde: A hű feleség és az utcalány. 9/24–27. ill. „Elsodort világ – plakátálmok 1910–1920” kiállítás a Nemzeti Múzeumban.

CSONTÓ Sándor: Dögönyözős dagonyázás (Ötven év). 2/7–8. ill. A Rác-fürdő vendégei a hatvanas években.

CSONTÓ Sándor: Hová tűnt a lóverseny sármja? (Ötven év). 5/4–5. ill. A Kerepesi úti Ügetőpálya lóversenyei, közönsége az 1960-as években.

CSONTÓ Sándor: Az önkéntes rendőr (Ötven év). 1/6–7. ill. A Kádár-rendszer közvédelme (egy 1965-ös MTI fotó kapcsán).

CSONTÓ Sándor: Padlógázzal dodzsemezni (Ötven év). 3/22–23. A Vidámparkban az 1970-es években.

CSONTÓ Sándor: Ügyelő a főszerepben (Ötven év). 4/2–3. ill. Az utolsó előadás (1964. jún. 28.) a lebontott Blaha Lujza téri Nemzeti Színházban.

CSONTÓ Sándor: A természet az én színházam (Ötven év). 6/11–12. ill. Kácsor Lászlóval, egykori MTI fotóssal készült interjú.

CSONTÓ Sándor: Kaszinótól a Holdudvarig (Ötven év). 7/10–11. ill. Alsószigeti nagyvendéglő, később Margitszigeti Casino fénykora, hanyatlása.

DANISS Győző: Cso-cso-szán nem lett áldozat (A nagy háború). 10/9–11. ill. Olasz darabok 1915-ben, a fővárosi Operaházban.

DANISS Győző: Toldd meg Dianával (A nagy háború). 6/13–15. ill. Brázay Kálmán, Erényi Béla kereskedők csodaszerként hirdett sósorszeszének sajtóreklámjai 1914–1915-ben.

FARKAS László: Újra szól a Magyar Rádió! 5/6–7. ill. Első adásnap: 1945. május 1. Ostrom, romok, újrakezdés.

FÓNAGY Zoltán: Történelmi valóság fiktív keretben: Buda, 1790. február 21. 2/15–18. ill. A magyar korona Budára érkezése.

ROKOB Tibor: A barakk-kórházból nyomor-telep (A nagy háború). 7/24–27. ill. Mária Valéria telep története.

Magánszféra, sorsok, családtörténetek

BŐHM Ágnes: Richter Gedeon hagyatéka (Nem tűnt el). 8/22–23. ill. Ipar- és családtörténet. Richter Gedeon Emléktár.

BUZA Péter: Aki Darvassal barkochbázott (Magánanziksz). 10/5–8. ill. Egy 1941-es képeslap kapcsán a Saághy-(Ruszek), Janits és Eggenhoffer családok története.

BUZA Péter: Cipruslombok Júliáért. 12/9–12. ill. Újabb adalékok Szendrey Júlia és Tóth József szerelméhez.

BUZA Péter: Csengőnégyes (Tárgyaset). 1/4–5. ill. Az 1947-ben született Tóth József családja történetéről.

BUZA Péter: Ha eldobod egykor az özvegyi fátlyot... (Tárgyaset). 6/2–5. ill. Szendrey Júlia (1828–1868) boldogtalan házassága Horváth Árpáddal.

B(UZA) P(éter): Horváth és a szex. (Tárgyaset) 6/6–7. ill. Horváth Árpád (1820–1894) második házassága és válópere (1873–1877).

BUZA Péter: „A hazáért mindhalálig” (Tárgyaset). 8/2–5. ill. Eggenhoffer Dezső katonatiszt élete, Horthy István halála. Kovács Tibor Sándor unoka családtörténeti emlékei.

BUZA Péter: A kép szobám falán (Tárgyaset). 2/19–21. Dr. Rác Dánielné gyógyszerész őseire emlékezik.

BUZA Péter: Kőbcsi meg a felpolcolt történelem. 5/8–9. ill. Kőbányai György (1924–) nyilatkozik örökölt polcokról, Lestyán Sándorral kapcsolatos emlékeiről.

BUZA Péter: Páholydísz Hildától (Tárgyaset). 4/4–5. ill. Lakás László Fülöp műteremházában. XIV., Zichy Géza u. 10. Szegvári Károly özvegye emlékezik.

BUZA Péter: A rendíthetetlen mérnökaktona (A nagy háború). 11/21–24. ill. Zámor Ferenc és családjának története.

BUZA Péter: A szerencse fia (Tárgyaset). 9/10–11. ill. Krausz Simon bankárról vall unokája Érdi-Krausz György.

BUZA Péter: Tóthék (Tárgyaset). 7/4–7. ill. Tóth József tanfelügyelő családtörténete. Szendrey Júlia hagyatékának sorsa.

BUZA Péter: A vak piktor s az örök honleány (Tárgyaset). 3/2–5. ill. Mezei Józsefet (Petőfi arcképének alkotóját) Szűcs Lajosné (1790–1875) Jókai rokona fogadta be idős korában.

CSONTÓ Sándor: Reflektorfényben (Ötven év). 10/24–25. ill. Foczmán István üzemeltetési igazgató emlékei az Operettszínházból 1965-től.

CSONTÓ Sándor: Szerelem a Normafánál. (Ötven év). 11/8–9. ill. Sípályák, üdülőszálló, természetbarát mozgalom. Angelus Miklós és felesége sport- és családi emlékei.

Városleírás, városkép, utcák, terek

ALBERTINI Béla: A Dohány utca és a fotókultúra (Fényírda). 2/4–6. ill.

BOGNÁR Katalin: 56' (új) fotói a Nemzeti Múzeumban (Fényírda). 10/2–4. ill. Járműroncsok, járőrelők, épületek 1956-ban.

ELEK Lenke: Igazából karácsony. 12/2–4. ill. Karácsonyi előkészületek, utcai fények.

GÁCS János – VADÁSZ Ágnes: Géza utcai anziksz. 11/25–27. ill. A Parlament helyén állt egykori házak, városkép.

JOLSVAI András: Határok. 9/7–9. ill. Angyalföld kulturális és építészeti rétegei, egykori határai.

SZÁNTÓ András: Verseny a kirakatban. 2/12–14. ill. Kereskedelmi reklámok képeslapokon. 1906-os verseny.

SZÁNTÓ András: Kirakat-forradalom a Körúton. 3/24–26. ill.

SZÁNTÓ András: Pesti alakok a művészek szemével. 8/18–19. ill. Posner Alfréd és Heyer Arthur jellegzetes utcai alakokat ábrázoló képeslapjai.

[TÖRÖK András]: Simplicissimus Budapestje. 1/14–15. Nagy emberek a fővárosban régen és ma. ; 2/22–23. Ybl, FSZEK, belvárosi piac. ; 3/18–19. Szálláskeresés. ; 4/14–15. Lenin-szobor, alapkő-kapszula, Országgyűlési Múzeum. ; 5/16–17. Május 1. Gozsdu-udvar. ; 6/18–19. Fortepan. ; 7/22–23. Gyermekekönyvtár szobrok. ; 8/20–21. Megszűnt ingkészítők, „Uber, Yummberr” globális szolgáltatások. ; 9/16–17. ill. Báthori Kávézó és Ételműhely. ; 10/18–19. ill. Kudarcos szoborállítások. ; 11/14–15. ill. Újházy Ede jubileum. Az Országház titkai a kőtárban és egy kiállításon. ; 12/18–19. ill. New York, mozaikok Steindl Imre életéből, Városligeti projekt.

Budapesti versek

(VERSLÁB. Szerkeszti Kirschner Péter)

ACZÉL Géza: (szino)líra. 8/28.

BABICZKY Tibor: A helikopter. A régi kávéház. 2/28. Versek.

BAKSA-Soós Attila: Nagymacsák. 12/28. Vers. BALLA Zsófia: Nem lettem pesti. Egy világot utazóhoz. 11/28. Versek.

BOZSIK Péter: Vadak voltunk. 8/28.

CZIGÁNY György: Aelia Sabinához. 1/26. Kétezer éves sírköfelirat ihlette vers.

FERENCZ Győző: Mint a tudat rejtett barlangjáratai. 7/28. 9/28.

GARACZI László: Rézváros, te. 4/28.

KAPECZ Zsuzsa: Péntek délután. 6/28.

SZENTPÁLY Ágnes: Nagykörút 3/28.

TANDORI Dezső: „Barátaim a fűben, barátaim a fűben”. 1996. május 1. Újra Aliznál. 5/28.

TÉREY János: Majd ha fagy. 10/28.

Városfejlesztés Budapesten és Európában

BUZA Péter: Zuglói öröksége. 10/20–21. ill. Értékvédelem, örökségvédelem Zuglóban. Beszélgetés Karácsony Gergely polgármesterrel.

KÁLMÁN Attila: Passzívház, avagy a közgondolkodás jövője. 3/10–11. ill.

KASSAI Ferenc: Energiamegtakarítás, rezsisökkentési lehetőségek a fővárosban. 11/10–11. ill. Épületek átalakítási lehetőségei.

KASSAI Ferenc: Mindenütt ott van a mérnökök kamarája. 9/22–23. ill. Mérnökök Budapesten és Pest megyében.

KASSAI Ferenc: Nyer vele Budapest, nyer vele az ország. Az uniós források felhasználása az utolsó órában. 6/26–27. ill. Útépitések, beruházások.

KASSAI Ferenc: A város és folyója. Mérnök-szemmel: Budapest és a Duna. 12/26–27.

RUMI Imre: Budafok–Tétény. Városfejlesztés peremhelyzetben (Ötven év); [riporter] Somogyi Krisztina. 3/12–15. Törley-kastély és a külváros.

SOMOGYI Krisztina: Ambuláns beavatkozások Terézvárosban. 7/12–15. ill. Budapesti Építész Kamara a Nyugati és környéke átalakítása.

SOMOGYI Krisztina: Központ tranzitban. (Zugló és a világ) 5/13–15. ill. Zuglói városközpont területfejlesztési terve a Rákospatak mentén.

SOMOGYI Krisztina: Lakás, közösség, co-housing. (Replan) 6/22–25. ill. Lakóépület, tömbök, közösségi tér tervei. Budapesti Építész Kamara tervei.

SOMOGYI Krisztina: Minimalista kapu-ház, fekete-fehér kockák, felhő a fák között. 2/24–27. ill. Tervezett városligeti múzeumi negyed.

SOMOGYI Krisztina: Testre szabva (Prezi Iroda Budapest). 8/12–15. ill. Bujnovszky Tamás felv. Téralakítás modern formái egy Nagymező utcai irodaházban.

SOMOGYI Krisztina: Szilárd alkalmazkodás (Beton). 9/18–21. ill. Új technológiák a városépítésben. Baróthy Anna designer. Dohány utcai Gettó Emlékfal, Széll Kálmán tér.

TŐSICS Iván: Tempelhof esete Berlinnel. 5/10–12. ill. Tervek és repülőtér-építés, népszavazás, a demokrácia formái Berlinben.

Épületek, szobrok, temetői emlékek

A Budapesti Építész Kamara nívódíja 2015. 10/12–15. ill. Az öt nyertes épület, ill. emlékmű bemutatása.

ASZTALOS István: Polgárléptékű villák mindentudó mestere. 1/8–10. ill. Árkay Bertalan és épületei.

BEDŐ József: Szobor az áldozatkészségről (A nagy háború). 9/12–13. ill. 1915. szept. 12-én jótékonyági célból a Deák téren állították. ELEK Lenke: Erkély-jelenetek. 3/8–9. ill. Az épületek díszei.

ELEK Lenke: Te + én. Egy presszó + egy ház metamorfózisa. 7/2–3. ill. Presszó és lakóház a Bem rakpart 30. alatt.

FÉNYI Tibor: A színek varázsa. 12/5–8. ill. Róth Miksa (1865–1944) A festett üvegablakok mesterének élete, művei.

H.[IDVÉGI] V.[ioletta]. Titkos udvarok (Fényirda). Sebestyén László fotósorozata. ill. 1/16–17. VI. Eötvös u. 32. ; 3/16–17. V. Kossuth L. u. 14–16.; 4/16–17. VII. Király u. 57. Manno-ház rövid családtörténettel. ; 6/16–17. VII. Akácfa u. 59. ; 7/16–17. VI. Szófia u. 23. ; 8/16–17. ill. VIII. Baross u. 8. ; 10/16–17. VIII. Múzeum u. 9. ; 11/16–17. ill. VIII. Öt Pacsirta u. 2. 12/16–17. ill. XIV. Ajtósi Dürer sor 13.

Megjelent Buza Péter kötete a BUDAPEST PLUSZ sorozatban

Micinek makettvárost épített Újpesten atyja, a bohám tengerész. Az ötvenes évek huligánjai a Hűvösvölgyben gyilkolnak. Arany a kezdet. És a vég? Stankovics Marika Belgiumban maradna. Öt fiamból négy katona! Jónak lenni mindhalálig? A csengőnégyes üzenete. Életre kel a legszebb magyar női portré. Páholydísz Hildától az elvarázsolt kastélyban. Köbcsi meg a felpolcolt történelem. Szendrey Júlia utolsó szerelme.

Pest-budai riportok múlt és jelen időben. Magándolgok, mégsem magánügyek. Mert bár a szerző folyóiratunk hasábjain publikált két sorozatából szerkesztett kötet főszereplői kivétel nélkül magánemberek, de ami velük történt, az maga a testközelben átélt történelem.

MAGÁNDOLGOK

A BUDAPEST PLUSZ 2015/2. kötet – Buza Péter új könyve, a MAGÁNDOLGOK, banki átutalással rendelhető meg (a számlaszám: 16200106-11569909), annak a címnek a feltüntetésével, ahová és akinek a szállítást az összeget átutaló kéri. (Ugyanígy s ugyanerre a számlaszámra küldheti el a példányonként 1500 forintot postai utalványon).

A kiadvány ára 1500,-Ft

A kötet készpénzért megvásárolható:

- a Kiadóban (Summa Artium, V., Honvéd utca 3., t.: 318-3938)
- az Írók Könyvesboltjában (VI., Andrassy út 45.)
- a FUGA Építészeti Központban (V., Petőfi Sándor utca 5.)
- a Budapest Antikváriumban (IX., Üllői út 11-13.)
- a Litea Könyvesbolt és Teázóban (I., Hess András tér 1.)

A Kiadó irodájában előfizethet a BUDAPEST folyóiraatra is. A lap egyes számai szintén megvásárolhatóak a fenti címeken, amíg a készlet tart.

HOLLÓ Szilvia Andrea: Az Ilbay-ház. (Térkép) 11/5–7. ill. (Vasquez 1838-as térkép) A ház tulajdonosa helyesen Ilkey Ferenc volt, később István főherceg szálloda. Épülettörténet. HOLLÓ Szilvia Andrea: Tündérek és kísértetek a palotában. 1/22–24. ill. A Pesti Vígadó 150 éve.

KASSAI Ferenc: Főhajtás Neuschloss Kornél emléke előtt. 3/20–21. ill. Az Állatkert főépítésze, több zugló épület tervezője. Emléktábla avatás Zuglóban.

MERÉNYI György: Lechner Ödön 170 éve. 8/24–27. ill. Szecessziós épületek, remekművek. SOMOGYI Krisztina: Emlékhely – személyes közelségben. 1/18–21. ill. A Trefort-kerti téglapalota fugáiba beépített emlékmű.

SOMOGYI Krisztina: BMC. Ferencvárosi ház, újrakeverve. 4/8–11. ill. Budapest Music Center. IX. Mátyás u.8.

SOMOGYI Krisztina: Egek Királynéja római katolikus plébánia, Újpest. Rejtőzködő páva. fotó: Albertszki Tamás. 12/13–15. ill. IV. István téri épület felújítása. Terv: 4 Plusz Építész Stúdió Kft.

SOMOGYI Krisztina: Kézbe vett ház. (Műemlékmentés) 11/18–20. ill. Kapucinus utcai ház felújítása.

TÓTH Vilmos: Külvárosi panteon. 11/2–4. ill. Rákoskeresztúri temető, Új köztemető történetéhez.

Ipar- és közlekedéstörténet

CSONTÓ Sándor: Metróra magyar (Ötven év). 9/14–15. ill. 2. metrónál építése.

GÁCS János: Fénylő találmányok. 12/24–25. ill. Olaj-, gáz-, villanyvilágítás technikatörténete.

KÁDÁR József: Humayer-tizenegy. (Tégláról téglára). 6/8–10. ill. Humayer Téglá és Mészégető. Család- és gyártörténet.

KÁDÁR József: Kőbánya agyagából (Tégláról téglára). 2/9–11. Drasche Téglagyár.

KÁDÁR József: Nagy, nagyobb, Újlaki. (Tégláról téglára). 4/18–20. Újlaki Téglagyár.

KÁDÁR József: Az óbudai Viktória. (Tégláról téglára) 1/11–13. ill. Téglagyártás 1867-től. Bohn-család.

ZSIGMOND Gábor: Száz év a fővárosi buszokon. 3/26–27. ill.

Vendéglátóhelyek, kereskedelem

CSONTÓ Sándor: Áruház a kulisszák mögött (Ötven év). 8/8–9. ill. Corvin Áruház.

HORVÁTH Júlia Borbála: Mézelixír. 5/2–3. ill. Piacok és vásárlók. Kistermelők és kiskereskedők. Hangulatkép.

JOLISVAI András: (Étkezési író) Indulásnak ennyi. 1/25. Bevezető az étkezési szokások sorozat írásaihoz.; Odalent. 2/34. Meleg kolbász.; Kalap, kabát. 3/32. A vendégek komfortérzete.; Zene füleinknek. 4/32. Zaj és zene éttermekben.; Járdacsárda. 5/32. A szabadtér vendéglátásának káros következményei.; Ültetés. 6/32. Vendéglőn belüli helyek.; Főúr, megfizetek. 7/32. A borraivalórl.; Eszünk, iszunk. 8/32. Köztereken.; Hol a lé? 9/32. A

leves szeretete.; Étlapi divatok. 10/32. Történeti változásai.; Süt, főz. 11/32. Szakácsokról.; A törzsvendég. 12/32. Éttermek kitüntetett látogatói.

SZÁNTÓ András: Bauhaus a Bucsinszkyban. 4/21–23. ill. VII. Erzsébet krt. 30. Kávéház története.

SZÁNTÓ András: Budai kirándulás. 9/4–6. ill. Társas élet és vendéglők a hegyekben.

SZÁNTÓ András: Kávéház-forradalom. 5/24–27. ill. EMKE, Savoy, Spolarich, Erdélyi borozó, Baross képeslapokon.

SZÁNTÓ András: Kertvendéglő a kőrengetegben. 7/18–21. ill. Régi serfőzők.

Életmód, civil világ, városi riportok

CSONTÓ Sándor: Családi élménypark a Ligetben. 5/18–19. ill. Fővárosi Állat- és Növénykert és a Holnevolt Park felújított látványosságai.

ELEK Lenke: Édes (fővárosi) anyanyelvünk. 4/12–13. Fővárosi nyelv, szleng, változások.

ELEK Lenke: Másnak lesz jó, ha itt vásárolsz. 10/22–23. ill. Adományboltok vagy szociális turkálók.

HORVÁTH Júlia Borbála: Állóképesség (Reggel). 3/6–7. Örök a Parlamentnél.

HORVÁTH Júlia Borbála: Becsokolom (Délután). 9/2–3. ill. Diákok tanévkezdése, mindennapjai.

HORVÁTH Júlia Borbála: Az ember, aki delet tüött (Ebédszünet). 4/6–7. ill. A HÉV Batthyány téri aluljárójában.

HORVÁTH Júlia Borbála: Győztünk! (Reggel). 2/2–3. Tájékozódási futás Bel-Budán.

HORVÁTH Júlia Borbála: Kasszasiker (Éjszaka). 11/12–13. ill. Vásárlói szokások, áruházi dolgozók éjszakai munkája.

HORVÁTH Júlia Borbála: Kincészet és fafül (Délután). 10/26–27. ill. Őszi gombaszedési láz.

HORVÁTH Júlia Borbála: Mindenki külföldi (Reggel). 8/6–7. Turistaszezonban a pályaudvaron.

HORVÁTH Júlia Borbála: Szerenád. 6/20–21. ill. A város szerelmeseinek mindennapjai.

HORVÁTH Júlia Borbála: Szerencsecsináló. (Éjjelnap) 12/20–21. ill. Lottózók, a fogadók örömei, gondjai.

HORVÁTH Júlia Borbála: Újévi evolúció (Hajnal). 1/2–3. Szilveszteri ünneplés az éjszakában.

HORVÁTH Júlia Borbála: Zöldmellényel (Dél előtt). 7/8–9. Utcakarítás.

Kultúra, közgyűjtemények, színházi előadások

CSONTÓ Sándor: Dia? Pozitív! (Ötven év). 12/22–23. ill. Bíró Ferenc könyvtáros diafilm gyűjteményének története.

FISLI Éva: Schwanner Endre színházában (Fényirda). 4/24–27. ill. Színházi fényképei.

HORVÁTH Júlia Borbála: Állatkertészet Pesten. 8/10–11. ill. Persányi Miklós a Fővárosi Állat- és Növénykertről.

KASSAI Ferenc: Egy kiállítás margójára. 5/20–21. ill. Titkos udvarok FSZEK-beli kiállítás kapcsán a műszaki építményeket bemutató 2011-es brüsszeli tárlatról.

ZAPPE László: Személtápláton, cseten. 1/29. Alternatív előadások.

ZAPPE László: Minden rossz, avagy a dramaturgia megújítása. 2/31. TÁP Színház.

ZAPPE László: Kézmosás óra. 3/31. Könyvtár Pince.

ZAPPE László: Telepiek. 4/31. Színházzal fiatalokkal. Nyírpalota út 53.

ZAPPE László: A haza reménytelen ügye. 5/28–29. Kaposvári 1991-es Dürrenmatt előadás és a 2010-ben alakult K2 társulat.

ZAPPE László: Egy normális ember Magyarországról. 6/31. Diggeldrajver előadás az Asbóth utcai stúdióban.

ZAPPE László: A legújabb kor giccse. 7/31. Városmajori színházzal.

ZAPPE László: Egy nagyon unalmas nyár. 8/31. Az Aranytó Szentendrén.

ZAPPE László: Nők Zsámbékon. 9/28–29. Szabadtéri előadás: Lüsizstraté keresése.

ZAPPE László: Migránsok és állástalanok. 10/26–29. Fodor László: Helyet az ifjúságnak. West Side Story.

ZAPPE László: A szellem megglincselése. 11/31. „Az olaszliszkai” című darab a Kátona József Színházban.

ZAPPE László: Dzsentrík és nagynénik. 12/31. Hunyady Sándor 1935-ben írt darabja.

Recenziók, könyvbemutatók

CSONTÓ Sándor: Lesz nekem egy szigetem. 7/29–30. Üdvözlés Szent Margit szigetéről. Bp. 2014. Magánkiadás.

HIDVÉGI Violetta: Ház – tér – idő. 12/28–29. Török András, Wachslér Tamás: A nevezetes magyar Országgház és a tér, ahol áll. Országgyűlési Hivatala. Bp. 2015.

HOLLÓ Szilvia Andrea: Betekintés. 8/28–29. ill. Fent és lent. Pest-budai lépcsőházak 1835–1945. Bp. Corvina, 2014.

KÓSA Judit, N.: Ybl pipettában: Ybl-épületsorsok az Unger-háztól a Kálvin térig. 4/28–29. Ybl-épületsorsok az Unger-háztól a Kálvin térig. Szerk. Hidvégi Violetta. Bp. BFL, 2014.

SALY Noémi: Volt egy feketém... 3/28–29. Zeke Gyula: Volt egy feketém: a budapesti eszpresszók története. Bp. Balassi, cop. 2014.

TÖRÖK András: Szórakoztató Budapest-történet, oldalnézetben. 1/26–27. Legát Tibor: Közlekedik a székesfőváros. Bp. Libri, 2014.

ZEKE Gyula: „Mi ez a Cséry-telep itt?”. 2/28–29. Umbrai Laura: Így szemeteltek Budapesten: a hulladékgyűjtés múltja a fővárosban. Bp. Napvilág, 2014.

ZEKE Gyula: Szemnek, szellemnek ingere. 6/28–29. ill. Perczel Olivér: Ipar és kereskedelem Erzsébetvárosban. 2014.

ZSIGMOND Gábor: Száz év a fővárosi buszokon. 3/26–27. ill.

ZSIGMOND Gábor: Száz év a fővárosi buszokon. 3/26–27. ill.

ZSIGMOND Gábor: Száz év a fővárosi buszokon. 3/26–27. ill.

ZSIGMOND Gábor: Száz év a fővárosi buszokon. 3/26–27. ill.

ZSIGMOND Gábor: Száz év a fővárosi buszokon. 3/26–27. ill.

ZSIGMOND Gábor: Száz év a fővárosi buszokon. 3/26–27. ill.

ZSIGMOND Gábor: Száz év a fővárosi buszokon. 3/26–27. ill.

ZSIGMOND Gábor: Száz év a fővárosi buszokon. 3/26–27. ill.

A KIRÁLYI PALOTA – A KULTÚRA VÁRA

a Budavári Palota története 1686-tól napjainkig

THE ROYAL PALACE – THE CASTLE OF CULTURE

the History of the Buda Castle from 1686 to the present

kiállítás

a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeumában

Budavári Palota E épület

exhibition

in the Budapest History Museum

Buda Castle building E

www.btm.hu

14 NAPOS
**Tenyves
vásár**

ÁRAINKAT
MÉLYEN
LESZÁLLÍTOTTUK
SOK
CIKKET A
RÉGI ÁRAK
FELÉERT
ÁRUSITUNK.

CALVIN-TÉR 7 · KÁROLY-KRT. 10 · ANDRÁSSY-ÚT 4

SEIDNER LIT. BPEST.

